

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Zdeňka Mrázková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Filip Orleánský, bratr krále
Philippe Orléans, the king's brother
Zdeňka Mrázková

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jančík
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Filip Orleánský, bratr krále potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. dubna 2018

.....

podpis

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala panu Mgr. Jiřímu Jančíkovi, který mi s trpělivostí a ochotou vypomáhal při vypracování bakalářské práce. Ke zdárnému vypracování velmi pomohlo jeho odborné vedení a poskytování rad a připomínek.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mě podporovali nejen při vypracování bakalářské práce, ale i během celého studia.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá výchovou, dospíváním a dospělostí Filipa I., vévody Orleánského, bratra krále Ludvíka XIV. Rozebírá podrobně aspekty doby, módu, války a život na dvoře významného panovníka. Věnuje se rozdílům ve výchově královských synů a vnějším vlivům, které zasáhly život vévody. V neposlední řadě otevírá téma homosexuality a obtížného soužití Filipa Orleánského a jeho dvou manželek. Důležitou roli hrají také jeho děti, které ovlivnily historii, nejvíce Regent, Filip II. Orleánský.

KLÍČOVÁ SLOVA

druhorozený syn

Ludvík XIV.

Bourboni

dynastická posloupnost

následnictví

královský dvůr

ANNOTATION

Bachelor thesis deals with raising, adolescence and adulthood of Philippe I., Duke of Orléans, brother of the king Louis XIV. It deeply analyses the surroundings, fashion, wars and life at the royal court. It mentions differences in the way royal sons were raised and the external influence on the life of the Duke. Apart from that it also brings out the topic of homosexuality and difficult life of Philippe of Orléans and his two wives. An important part is also about Philippe's children which have altered history, mostly about Regent, Philippe II., Duke of Orléans.

KEYWORDS

second born son

Louis XIV

Bourbon

dynastic progression

succession

royal court

Obsah

Úvod.....	8
Metodologie.....	10
1. Bourbonové.....	12
1.1 Oficiální tituly.....	14
2. Osobnosti tvořící užší rodinný rámec života Filipa.....	16
2.1 Ludvík XIII.....	16
2.2 Královna Anna Rakouská a kardinál Jules Mazarin.....	17
3. Etiketa ve výchově královských synů a její proměny.....	19
3.1 Ohrožení trůnu Gastonem Orleánským.....	19
3.2 Výchova Ludvíka XIV. a Filipa I. Orleánského.....	19
4. Královský dvůr - vztahy, privilegia, okázalost a radovánky.....	23
4.1 Zámek Versailles ve srovnání s rezidencemi Vévody orleánského.....	26
4.2 Dvorská zábava.....	28
4.2.1 Hazardní hry.....	28
4.2.2 Slavnosti.....	29
5. Filip I. Orleánský.....	31
5.1 Narození a dospívání.....	31
5.2 Móda 17. a 18. století.....	32
5.3 Vzhled a styl oblékání Monsieura.....	34
5.4 Přínos Filipa I. Orleánského pro krále a královský dvůr.....	35
5.4.1 Etiketa.....	35
5.4.2 Honnête homme.....	37
5.4.3 Válečné konflikty.....	37
5.4.4 Zbraně využívané za vlády Ludvíka XIV.....	38

5.4.5	Devoluční válka.....	38
5.4.6	Bitva u Casselu.....	39
5.4.7	Přelétavé postoje dvořanů.....	40
6.	Volnomyšlenkářství ve Francii a společnost okolo Filipa.....	42
6.1	Versailleský dvůr a sodomie.....	42
6.2	Rytíř de Lorraine.....	43
7.	Filip v manželském svazku.....	45
7.1	Henrietta Anna Stuartovna.....	45
7.1.1	Sňatek Henrietty a Filipa, vévody orleánského.....	46
7.1.2	Anglická princezna a Ludvík XIV.....	46
7.1.3	Vztah Henrietty Anny a <i>Monsieura</i>	47
7.2	Kultura na dvoře Ludvíka XIV.....	48
7.2.1	Vliv <i>Madame</i> a <i>Monsieura</i> na vznik francouzského dramatu	48
7.3	Elisabeth Charlotta Falcká.....	49
7.3.1	Svatba <i>Monsieura</i> a Liselotte.....	50
7.3.2	Vztah Elisabeth s králem Slunce.....	51
7.3.3	Manželství falcké princezny a Vévody orleánského.....	52
7.3.4	Dědictví orleánské větve.....	52
7.3.5	Filip II. Orleánský, Regent.....	53
7.3.6	Úmrtí Liselotte a Filipa I., vévody orleánského.....	54
	Závěr.....	57
	Résumé.....	60
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	62
	Seznam příloh.....	65
	Přílohy.....	67

Úvod

O Ludvíkovi XIV., králi Slunce, toho bylo již napsáno mnoho. Tato bakalářská práce se ovšem věnuje osobnosti Filipa I. Orleánského, králova bratra.

Idea této práce je výsledkem dlouhodobého zkoumání. Již od dětství, díky mému rodinnému zázemí, jsem se dostávala do kontaktu s historií. Největší prostor byl věnován studiu panovnických rodů, z čehož pochází prvotní zájem pro dané téma. Později jsem se rozhodla studovat dějepis a své znalosti dále rozvíjela.

Námět vycházel ze souběhu několika různých pojetí, z čehož zle považovat za nejsilnější koncepci literární. Alexandr Dumas, francouzský prozaik 19. století, napsal několik historických a dobrodružných románů. V návaznosti na „*Tři mušketýry*“ vznikl příběh o muži se železnou maskou. Mýtus o tom, jak krutý Ludvík XIV. nechal uvěznit své dvojče, bratra Filipa do vězení a ukrýt jeho obličej pod masku, aby nikdy neohrozil jeho vládu. Toto vyprávění získalo velkou oblibu u mnoha tvůrců. Vzniklo několik stejnojmenných filmů a na prknech pražského divadla Broadway se od loňského roku hraje muzikál. Kdo skutečně byl ukryt pod tajemnou maskou, či jak Alexandra Dumase napadlo, že to mohl být bratr krále Slunce, je neustále předmětem diskuzí. Z tohoto důvodu se práce věnuje právě Filipovi I. Orleánskému. Úděl druhorozeného se dal zkoumat u mnoha panovnických rodů. Žádný z nich ale nedoprovázel tak silný mýtus, aby se z toho stala určitá legenda.

Přítomnost skutečného Filipa I. Orleánského na královském dvoře ovšem opravdu znamenala určité „ohrožení“ trůnu a vše je a bylo konotováno tajemným příběhem soupeření dvou osobností.

V roce 2015 byl natočen ve francouzskou-kanadské koprodukcí seriál „*Versailles*“, který zkoumá období vlády Ludvíka XIV. od výstavby zámku Versailles. Zároveň velmi barvitě vykresluje vztah Ludvíka XIV. s jeho bratrem, zde již dle pravdy, o dva roky mladším Filipem Orleánským. Tvůrci si samozřejmě mnohé přibarvili, aby vyprávění vystačilo na několik dílů. Základní linie a mnohdy i konkrétních „rozhovorů“ se ale drží velmi věrně. Při sledování této historické série padlo finální rozhodnutí na zpracování předkládané látky.

Výzkumných záměrem byly tři aspekty. V první řadě šlo o rivalitu dvou mužů, kterou dle mýtu vyřešila železná maska. V druhé řadě se jednalo o dokumentaci zmíněného soupeření ve všech jeho rovinách a též možné příčiny hodnoty, kterou Filipovi přičkly dějiny. Jednalo se o druhořadou pozici, kterou v povědomí veřejnosti zastává i do dnešních dnů.

Závěrem se pokoušíme o určitou rehabilitaci a o uvedení všeho na pravou míru, tj. převyprávění Filipova příběhu v jiném světle s přihlédnutím ke všem průvodním okolnostem jedné velmi složité osobnosti žijící ve složité době.

Předmětem našeho zájmu je tedy Filip I. Orleánský, a to nejen jako osobnost, ale i jako aktér dějinných událostí, jež jsou výsledkem různých faktorů, které se podepsaly na jeho životě. Místo, které mu bude přiznáno v rámci dvorské společnosti bude odrážet jak problematičnost jeho pobytu u dvora, tak zrychlený vývoj společnosti samotné a politickou situaci ve státě spojenou s otázkou nástupnictví. V neposlední řadě fakt, že král má potomky dva, ale pouze jeden má celou svou výchovou, vzděláním a vystavením různým vlivům být připravován na svůj status následníka a budoucího krále. Druhorozenému má naopak být těmi faktory (výchovou atd.) zabráněno v tom, aby u něj nevznikla ani jiskřička naděje na nastoupení na trůn, jiskřička, která by podněcovala v podvratném působení proti státu či konkurenčním boji s bratrem

Zdokumentovat význam a postavení Filipa se stalo počinem poněkud komplikovaným a to vzhledem k povaze svědectví, ke kterým máme přístup a která jsou velmi specifická. Postupně si vyslechneme svědectví dvorní dámy, jednoho kardinála, manželky či samotného krále.

Na straně druhé jsme měli k dispozici stylizovaná pojednání historiků převážně 19. a 20. století, která se nicméně vyznačovala velkou mírou subjektivity.

Metodologie

Při studování materiálů si lze všimnout, že se velmi významně projevovala určitá „propaganda“, která určovala v historii, co a jak se má psát. *Paměti* se držely jasného rozdělení společnosti, kdy král je suverénní postavou a ostatní jsou jen loutky na jeho dvoře. Existují překlady různých dopisů, které prošly několika proměnami a úpravami pro potřeby konkrétního století, a tudíž se nedají považovat za pramen zcela důvěryhodný. Přesto jsou to svědectví, která se přehlédnout nedají.

Subjektivní hodnocení současnějších autorů nepřináší nic odlišného. Nabízejí nám ucelený příběh života Ludvíka XIV. a o bratrovi Filipovi se zmiňují jen sporadicky. Ze specifických zdrojů je v práci čerpáno z toho důvodu, že bohužel nic jiného k dispozici nemáme.

Bakalářská práce vychází z konfrontování jednotlivých materiálů. Zkoumá, zda autoři stáli na straně Filipa či na straně jiné a jestli ho hodnotili kladně či naopak.

Pro dostatečné prozkoumání tématu byla prostudována pojednání historiků v anglickém, francouzském a českém jazyce.

Dalším aspektem, který je třeba zmínit, je stanovení konvence užívání jmen. Přejala jsem rozhodnutí některá jména počesťovat, a to z konkrétních studovaných publikací (příkladem Cronin: 1999; Kovařík: 2013). České překlady jsem ponechala pouze tam, kde to historiografická tradice zavedla. Příkladem uvádím Františka I., který není uváděn jako François I. V jiných případech zachovávám verze ve francouzském jazyce. Týká se to například Elisabeth Charlotty, kde nevyužívám překladu Alžběta Šarlota.

V textu můžeme nalézt mnoho verzí jmen jedné osoby. Filip I. Orleánský je často osloven a označován titulem *Monsieur*. Pro zkrácení a variabilitu slov se střídá toto oslovení s jednoduchým užitím jména Filip či jen „druhorozený“.

V textu se postupně objeví dvě dámy s oslovením *Madame*. V první řadě se jedná o Henriettu Anglickou, první manželku Filipa Orleánského, a poté o Elisabeth Charlottu Falckou, jeho druhou manželku.

Elisabeth Charlotta Falcká je opakovaně nazývána jako Liselotte. Jedná se o přezdívku, která vznikla spojením vévodkyniných jmen. V historiografii je tato zdrobnělina běžně používána, a proto je toto oslovení v práci užíváno.

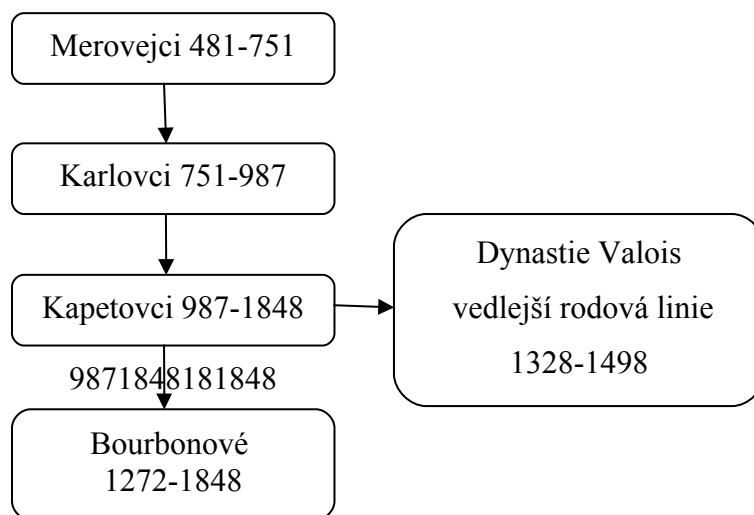
Ke konci textu se mění slovo regent na titul Regent, které se tak píše dle francouzského pravidla a označuje Filipova syna - druhého vévodu orleánského.

Ludvík XIV. má v textu prostor pro mnoho názvů, například Ludvík Veliký či Ludvík - král Slunce.

Na konec práce jsme umístili přílohy, které jsou v textu označeny formátem (Př. 1).

1. Bourbonové

Historie francouzských rodů se vine již od 5. století a dočkala se na svých cestách mnohých změn. Karlovce vystřídali Kapetovci, kteří vládli až do roku 1328. Tato dynastie se nadále štěpila, nicméně nikdy nevymřela.¹

Francouzský šlechtický rod a královská dynastie, vládoucí ve Francii, Španělsku, Neapolsku a ve Vévodství parmském, Bourbonové, byla poslední větví rodu Kapetovců. Rodový název je odvozen od hradu Bourbon–l'Archambault. V 10. století z hradu a přilehlého území vzniklo rodové léno Bourbonsko.²

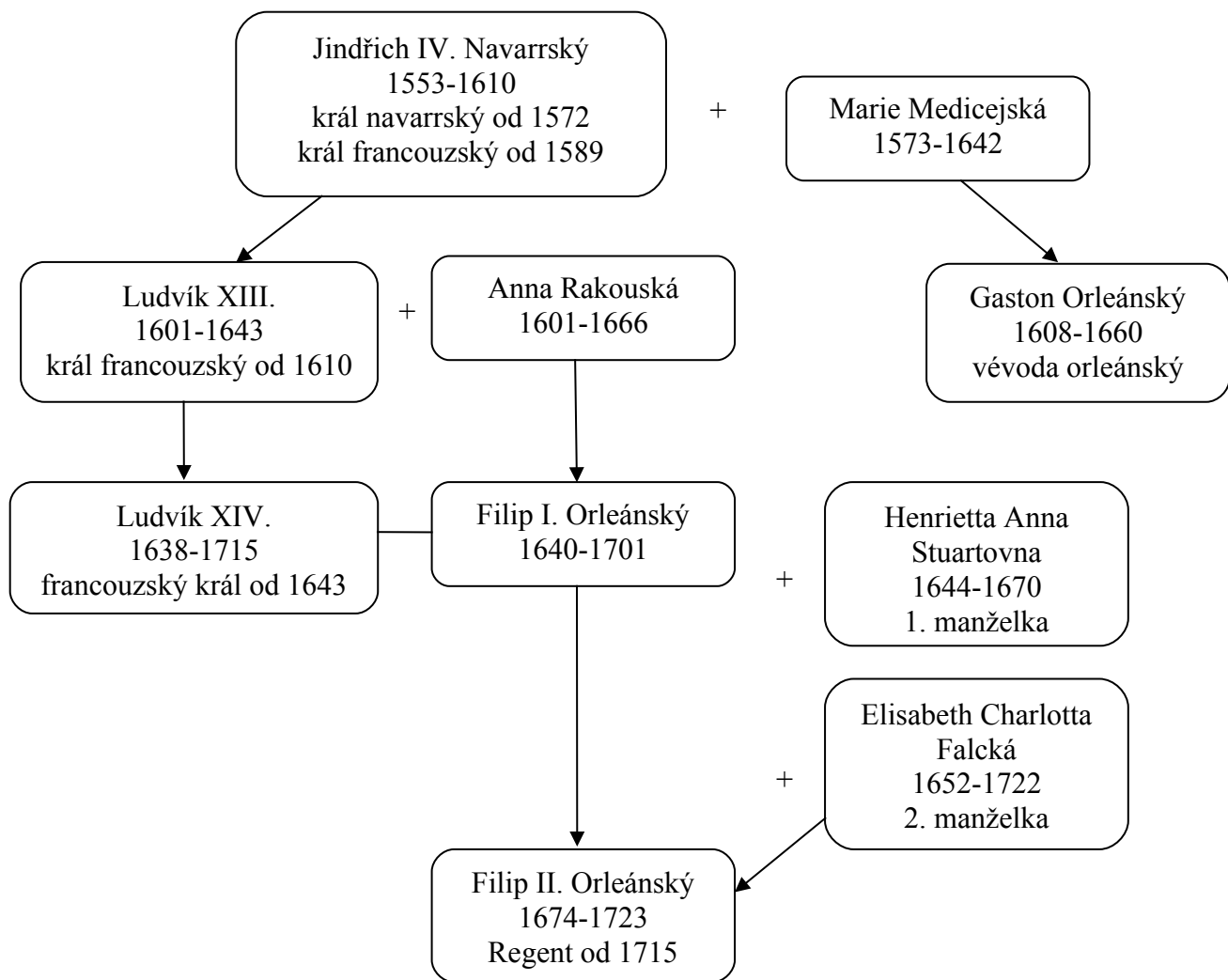
Díky sňatkové politice 14. a 15. století, se dočkala tato větev mnoha změn a rozšíření. Za přelomový okamžik můžeme pokládat rok 1555, kdy dynastie nastoupila na navarrský trůn. Po konverzi na katolickou víru, v roce 1594, usedl na francouzský trůn Jindřich IV. Navarrský a stal se zakladatelem královské dynastie Bourbonů.³

V následujícím přehledu jsou uvedeny osobnosti, jejichž jména se v bakalářské práci objevují a spadají pod dynastii Bourbonů či její vedlejší větve.

¹ DIDEROT. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Sv. II. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. Encyklopedie Diderot, str. 401.

² DIDEROT. *Velká všeobecná encyklopedie*. Sv. II. Praha: Diderot, 2001, str. 499.

³ HOLŠTEJN, Radomil. *Rezidence francouzské královské rodiny (nejen) v 17. století*. Dobříš: Petr Dvořák - tiskárna, 2015, str. 80.

Panovníci Ludvík XIII., Ludvík XIV., Ludvík XV. a další, vzešli z rodové větve Marche-Vendôme. Poslední žijící osobností této větve byl hrabě de Chambord, který zemřel roku 1883. Utvořily se ovšem i pobočné linie, například větev orleánská či větev španělských Bourbonů. Díky legitimizaci bourbonských levobočků vznikly též další rodové linie, kupříkladu Vendôme, Maine, Penthièvre.⁴

Jindřich IV. pojal za manželku Marii Medicejskou. Z tohoto svazku vzešlo šest dětí a dědicem trůnu se stal v roce 1610 devítiletý Ludvík XIII. Se svou chotí, Annou

⁴ DIDEROT, *Op.cit.*, str. 500.

Rakouskou, zplodil dva syny: Ludvíka XIV. a Filipa, vévodu z Anjou, který se stal po smrti svého strýce Gastona vévodou z Orléansu.⁵

Orleánská dynastie, vedlejší větev rodu Valois, se dočkala svého významného období v průběhu 14. století. Titul vévody orleánského udělil svému mladšímu synovi poprvé král Filip VI. (1328-1350) z rodové linie Valois. Z vedlejší větve vzešla dynastie orleánsko-angoulémská, panující do roku 1589. Dědici se stali již zmínění Bourbonové.

Titul vévody orleánského příslušel mladším synům krále. Zmíněn již Gaston Orleánský, bratr Ludvíka XIII., a pro nás nejdůležitější Filip I. Orleánský, bratr Ludvíka XIV. Tato dynastie dala poté vzniknout rodové linii Bourbon-Orléans.⁶ (Př. 1)

1.1 Oficiální tituly

Jak jsme již nastínili v metodologii, budeme v práci osobnosti oslovovat nejen jejich jmény, nýbrž i tituly. V následujících dvou odstavcích rozebereme podrobněji jejich původ.

Titul *dauphin* se vztahoval k panství (později provincii) Dauphiné, které patřilo do roku 1349 hrabatům z Viennois. Později panství prodali Filipu VI. z Valois.⁷ Součástí erbovního znaku *dauphina* (Př. 2) jsou delfini. Tento odkaz na moře bychom mohli odvodit od enkláv rodu Valois, které úzce souvisely se Středozezemním mořem. Jedná se o oficiální titul následníka trůnu či korunního prince, tedy potomka vládnoucího krále, prvorozeného. V průběhu času se oslovení měnilo. Nejprve znělo *dauphin de Viennois*, poté *dauphin de France*. Pouze *dauphin* se říkalo jen krátce Františkovi II. (1559-1560).

Monsieur, původní označení pána, si tento význam ponechalo až dodnes. Nicméně v pravidlech etikety mělo slovo zcela jinou hodnotu. Prvotní pojmenování patřilo v listinách králům. Počínaje dynastií Valois (Františkem I., 1515-1547)⁸ se začal titul používat pro prince královské krve a v průběhu 16. století poté konkrétně pro mladšího bratra krále. Psal se vždy s velkým písmenem na začátku. V období vlády Ludvíka XIV. měli nárok na užívání tohoto oslovení dva významní lidé. Prvním byl Filip vévoda

⁵ HOLŠTEJN, *Op.cit.*, str. 80.

⁶ DIDEROT. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Sv. III. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. Encyklopedie Diderot, str. 374.

⁷ Regent Francie a Navarry a francouzský král, první panovník z dynastie Valois.

⁸ Francouzský král 1515-1547.

z Anjou, později Filip I. Orleánský a Gaston Orleánský, bratr Ludvíka XIII. Etiketa tak odlišovala prvního jako *Grand (Velký) Monsieur* a druhého jako *Petit (Malý) Monsieur*. Manželka *Monsieura* užívala titul *Madame*.⁹

⁹ KOVAŘÍK, Jiří. *Ludvík XIV.: život, doba a války krále Slunce*. Třebíč: Akcent, 2013., str. 19.

2. Osobnosti tvořící užší rodinný rámec života Filipa

Abychom se mohli věnovat období Ludvíka XIV., je třeba vysvětlit předchozí vývoj událostí ve Francii. Následující odstavce nám odkrývají osobnosti rodičů a vychovatele Ludvíka XIV. a Filipa I. Orleánského a nastiňují i samotný fakt, že pokud by se nenarodil Ludvík. XIII, žádná z budoucích událostí by se nestala. V průběhu 16. a 17. století docházelo k posilování panovnické moci, která vrcholila za vlády Ludvíka Velikého.

2.1 Ludvík XIII.

Ludvík XIII., prvorozený syn, narozený 27. září 1601 ve Fontainebleau jako syn Jindřicha IV. a Marie Medicejské se stal roku 1610 v důsledku smrti svého otce francouzským a navarrským králem. Jeho vláda se dá charakterizovat, jako snaha o prosazení autority uvnitř země i v zahraničí. Usiloval o dovršení díla svého otce, což se mu v konečném důsledku podařilo. Jeho otec, známý jako člověk s vynikajícím diplomatickým jednáním a schopností čelit nepřízni osudu, byl jeho naprostým opakem. Ludvík se narodil do prosperujícího království, které patřilo k předním v Evropě. Bohužel ho celý život doprovázelo chatrné zdraví, a tedy často musel přemáhat svou slabost silou vlastní vůle. Žil bez lásky všemi zrazován, nevyjímaje matku, manželku, bratra ani nejbližší přátele.

Válčil, dobyl Alsasko, Lotrinsko a zvítězil nad Španěly. Následky válek dopadly především na prostý lid, neboť způsobily špatné životní podmínky. Ludvík musel neustále potlačovat selské vzpoury. Nicméně se mu podařilo uchránit Francii před nepřátelskými vpády a udržet její vysoké postavení v rámci Evropy. Velkou zásluhu na jeho panování měl bezesporu kardinál de Richelieu, který se stal ministerským předsedou. Protestanti se stali loajálními poddanými krále, zvláště díky Nantskému ediktu (1598), který vydal Jindřich IV. Šlechta se po vleklých občanských válkách podrobila panovníkovi a parlament i soudní dvory se také ve svých snahách o emancipaci neprosadily. Pořádek nastolený Ludvíkem XIII. (Př. 3) přetrvává až do Francouzské revoluce. I přes veškeré nemoci nakonec dal Francii dědice, měl dva syny. Zemřel 14. května 1643 na zámku Saint-Germain-en-Laye. Pohřben je v Saint-Denis.¹⁰

¹⁰ BORDONOVE, Georges. *Ludvík XIII.: spravedlivý "Král Tří mušketýrů"*. (Překlad: Svatopluk Kadlec) Praha: Brána, 2001, str. 203-204.

2.2 Královna Anna Rakouská a kardinál Jules Mazarin

Jeho manželkou se stala roku 1615 Anna Rakouská, královna francouzská a navarrská (Př. 4), později regentka za nezletilého syna, narozena 22. září 1601 ve Valladolid ve Španělsku. Zemřela 20. ledna roku 1666 v Paříži. Paní de Motteville¹¹ popisuje královnu tak, že jediným úsměvem si uměla získat tisíce srdcí a ani nepřátelé neodolali jejímu šarmu. Měla nádherně načesané vlasy, bělostnou a jemnou pokožku a vážnost v obličeji.

Svémi ctnostmi stála příkladem všem ostatním ženám. Pomlouvači a donašeči, kterými se to na dvoře hemžilo, neměli na její úsudek žádný vliv. Když byla přesvědčena o ceně některých lidí, bylo těžké v ní toto přesvědčení zničit. Její zbožnost působila příkladným dojmem, chovala se jemně a přátelsky.¹² Anna pomáhala při výchově svých synů a v době regentství Francie neztratila na své ceně.

Zároveň byla živou koketní ženou a dle některých historiků měla několik milenců. Mezi ně můžeme například počítat vévodu z Buckinghamu nebo samotného kardinála Mazarina. Královna a Jules Mazarin se poprvé setkali v roce 1632 a později ji neustále zahrnoval dary a hovořili spolu kastilštinou. Velice se sblížili a svůj blízký vztah tajili až do doby, kdy bude jmenován ministerským předsedou a Anniným důvěrným rádcem.¹³ Tento italský politik a diplomat, nejvlivnější a nejmocnější muž ve Francii v letech 1642-1661, se narodil roku 1602 a zemřel 1661. V roce 1642 se po vévodovi de Richelieu stal ministerským předsedou Francie a současně kardinálem.

V důsledku své moci se obohacoval způsobem, které nebyly v souladu s čestným chováním šlechty. „*Vybíral peníze z královské pokladny, z vybíraných daní, z prodeje úřadů, podnikal na vlastní pěst, lhal v obchodech a vystupoval pod falešnými jmény. Skupoval movitosti i nemovitosti, úřady, zkrátka vše, co pro něj bylo výhodné. Kradl také z dodávek pro armádu, přisvojoval si podíly z pirátských výprav i korzárské kořisti. To vše dělal ve stínu královi důvěry a získal si náklonnost a přízeň královny Anny.*“ (Kovařík: str. 167) Dodnes zůstává předmětem otázek, jaký vztah mezi sebou Anna a Mazarin (Př. 5)

¹¹ Dvorní dáma královny Anny Rakouské.

¹² MOTTEVILLE, F. de: *Mémoires*, éd. F. Riaux, Paris, 1806, 6 sv.

¹³ LEVI, A. H. T. *Ludvík XIV.: veřejný i soukromý život krále Slunce*. V Praze: Ikar, 2007, str. 43-44.

skutečně měli. Mimo jiné vlastnil obrovskou uměleckou sbírku, turecké koberce, unikátní kusy nábytku, sochy, medaile a mnoho dalšího. Vskutku se uměl obohatit, jak jen mohl, nicméně to nic neubírá na faktu, že byl skvělým služebníkem státu a vychovatelem budoucího krále Francie.¹⁴

¹⁴ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 167-168.

3. Etiketa ve výchově královských synů a její proměny

3.1 Ohrožení trůnu Gastonem Orleánským

Psal se rok 1637. Kardinál de Richelieu chtěl udržet soudržnost dynastie a očekával mužského dědice francouzského krále, kterého měla porodit královna Anna Rakouská. Ludvík XIII., otec Ludvíka XIV. a Filipa I. Orleánského, neměl příliš dobré zdraví. Pokud by tedy královský pár nepřivedl na svět chlapce, dědicem francouzského trůnu by se po smrti Ludvíka XIII. stal jeho mladší bratr Gaston Orleánský. Ve velice expresivní charakterizaci princové povahy se dočítáme, že byl nejnevzděčnějším z princů, permanentní zrádce, věčný oportunist a bezcharakterní slaboch.¹⁵

Gaston se velmi často zaplétal do mnohočetných spiknutí. Obklopoval se šlechtici, kteří vymýšleli různé lsti a plány na svržení Ludvíka z trůnu. Cílem mladšího bratra bylo zaujmout místo krále, zavraždit kardinála, bratrova mentora a ministerského předsedu země.

Vláda Ludvíka XIII. a kardinála de Richelieu byla neustále ohrožována. Chtěli dosáhnout politického a kulturního sjednocení země pro budoucí blahobyt Francie. Lehce manipulovatelný a nestálý bratr, obklopený d'Ornanem, Chalaisem, Montmorencym, hrabětem de Soissons či Cinq-Marsem¹⁶, nejednou ohrozil korunu.

Naštěstí, v roce 1638, se královskému páru narodil syn, *dauphin* Ludvík. Budoucí regentka Francie, Anna Rakouská a obávaný Mazarin se rozhodli zamezit ohrožení trůnu ze strany sourozenců následníka. Zvolili proto pro Ludvíka XIV. a jeho bratra zcela odlišnou výchovu, než jaké se dostávalo předešlým královským synům.¹⁷

3.2 Výchova Ludvíka XIV. a Filipa I. Orleánského

Etiketou výchovy královských synů se ve svých publikacích zabývali například historikové *Mitford* (2000: str. 45), *Kovařík* (2013: str. 27, 54-58) a *Levi* (2007: str. 54-55).

¹⁵ HOLŠTEJN, *Op.cit.*, str. 91.

¹⁶ Spiklenci proti kardinálovi de Richelieu.

¹⁷ LEVI, *Op.cit.*, str. 35-36.

Za nejvýznamnějšího ve všech šlechtických rodech byl považován prvorozený syn. Na Ludvíka XIV. (Př. 6), bratra Filipa I. Orleánského (Př. 7), se kladly již od dětství obrovské nároky. Tlak na budoucího krále, který se musí naučit vládnout, byl veliký. Osobnost dítěte měla splynout s osobností panovníka v jedinou bytost a dokonale se s budoucí rolí ztotožnit. Každý den reprezentoval svoji osobu, majestát i království a opakovaně byl utvrzován v tom, že nad ním stojí pouze Bůh. Všichni se k němu chovali s úctou a respektem jako k posvátné osobě. Vše se netýkalo jen vzhlížení a ujišťování budoucího krále o jeho postavení, nýbrž také píle, již byl proslulý a trpělivosti, která ho charakterizovala. Setkával se s vyslanci, prováděl přehlídky vojska, oslovoval parlament a tak dále. Stále hodnocen, stále na očích.

Otec na výchovu syna neměl příliš velký vliv. Dle historických pramenů se ke svým dětem neuměl chovat a prý je ani nebral do náruče. Byl to kardinál Mazarin, který se na výchově podílel obrovskou mírou. Královna regentka, Anna Rakouská, se svému synovi Ludvíkovi v raném dětství velmi věnovala a po celý svůj život na něj nedala dopustit. Svou citovou výchovou ovlivnila morálku a politické rozhodování budoucího krále. Pěstovala v něm hrdost a dravost, ale i svéhlavost, pýchu či sebelásku.

Dětství druhorozeného - méně důležitého v konvencích své doby, bylo zmapováno pramálo. *Monsieur*, mladší bratr krále Slunce, stál právě v pozici druhorozeného po celý svůj život. Ve stínu bratra.

Výchova se od prvorozeného tedy diametrálně lišila. Matka Anna a kardinál Mazarin ho vedli k naprostému nezájmu o věci veřejné. Nepřicházel do styku s politikou, veřejnými přehlídkami, ani mu nikdo nevzdával pocty určené pro následníka. Následující věta zcela vystihuje danou situaci: „*Filipovy zájmy byly vždy přizpůsobovány potřebám staršího bratra a očekávalo se od něj, že se mu bude vždy ve všem podřizovat.*“¹⁸ (Levi: str. 54)

Zatímco Ludvíka matka nesmírně milovala a zahrnovala ho svou láskou, o Filipa nejevila skoro žádný zájem. Trpěl až skoro citovou deprivací, neboť ho královna nenavštěvovala, ani když byl nemocný. Značný vliv na její chování měl bezesporu Mazarin, který nechtěl, aby kdy Filip ohrozil či zpochybnil a napadl postavení svého

¹⁸ LEVI, *Op.cit.*, str. 54.

staršího bratra jako korunního prince a tedy budoucího krále Francie. Cílevědomě dbal na to, aby nebylo ve výchově nic, co by zavánělo důsledností, povinnostmi či mužností. Snad i tento důvod nakonec dopomohl k tomu, že byl vychováván jako dívka. V průběhu dospívání i později se obklopoval jinošskými společníky s andělsky dívčími tvářemi a výsledek na sebe nenechal dlouho čekat. Způsob výchovy měl hluboký vliv na jeho dospívání i celý život. Dalo by se říci, že deformoval jeho myšlení a zájmy. Nosil dámské oblečení, kupoval si drahé a krásné šperky a vyžíval se v pořádání večírků.

Rozdílná výchova ovšem nevyklučovala skutečnost, že se dvořané k druhorozenému chovali se stejnou úctou jako k samotnému králi. Nastala-li by situace, kdy by prvorozený nemohl vládnout, na jeho místo - pokud by neměl potomky, by nastoupil mladší bratr. Dilema se v tomto případě odráželo i v královských kontaktech, které měli oba bratři rozdílné.

I přes kontrolovanou výchovu občas Ludvík upustil od přísného sebeovládání, a to především v situacích, kdy musel hájit sebe či své postavení. Šokovaný pozorovatel nám v této scéně odkrývá zjištění, jak rozdílný temperament měli oba sourozenci: *„Jednoho dne, to byl dvůr na cestách, chtěl král, aby Monsieur spal v jeho pokoji, jenže ten byl tak malý, že už tudy nikdo další nemohl projít. Ráno, když je vzbudili, plivl král nečekaně na Monsieurovu postel a on na oplátku plivl na postel svého bratra. Ten se trochu nahněval a plivl mladšímu bratrovi na nos. Nato Monsieur skočil na královu postel a močil na ni. Král udělal totéž s postelí Monsieurovou. Když neměli ani z čeho plivat, ani močit, začali se prát. Během té pranice jsem dělala, co šlo, abych je odtrhla, nešlo mi to však a musela jsem přivolat p. maršálka de Villeroy¹⁹, který tomu přišel učinit přítrž. Musím říci, že Monsieur byl rozzlobenější než král, krále však bylo těžší uklidnit než Monsieura.“*²⁰ (Motteville: 6 sv.)

Neexistovala žádná přesná pravidla pro výchovu. Ludvíkovým preceptorem se stal pařížský arcibiskup abbé Hardouin de Beaumont de Péréfixe, který měl na starosti především vyučování latiny a historie a předkládal budoucímu králi vzory, jakými byl král David či Caesar. Bratra Filipa měl na starosti pan La Mothe de Vayer, vychovatel, který se později podílel také na výchově následníka trůnu. Nejvýznamnější roli sehrál ovšem

¹⁹ François de Neufville de Villeroy, francouzský maršál a vévoda v období vlády Ludvíka XIV.

²⁰ MOTTEVILLE, *Op.cit.*, 6 sv.

Mazarin, který byl roku 1646 jmenován „*vrchním intendantem pro výchovu a chování osoby krále a p. vévody d'Anjou*“.²¹ (Kovařík: str. 57) Nemálo pomocníků se podílelo na vyučování. Chlapci se učili číst, psát i počítat.

Je však otázkou, nakolik se těmto informacím dá věřit. Protikladný názor na výchovu měl kupříkladu vévoda de Saint-Simon²², který tvrdí, že Ludvík dovedl stěží číst a psát a zůstával natolik nevědomý, že nedokázal říci jediné slovo o těch nejjednodušších historických faktech, událostech, velkých majetcích, správném chování, rodokmenech šlechty ani zákonech.²³ O výchově Filipa se nezmiňuje vůbec.

Matka se oba syny snažila vychovat ke zbožnosti. Účastnili se Anniných stylizovaných barokních bohoslužeb a náboženských praktik. Dále navštěvovali mnoho chrámů, například kaple, kterou královna nechala postavit ve Val-de-Grâce, nebo skvostné katedrály v Chartres. *Monsieur* i Ludvík se touto zbožnou výchovou stali tak trochu oběťmi norem sexuální morálky hlásané církví. I přesto vedli život plný bujarých zábav, o čemž si povíme později.²⁴

Výchova bratrů se změnila v sedmi letech věku, kdy přešli z prostředí žen do rukou mužů. Do té doby i Ludvík nosil dívčí šaty, ovšem právě od tohoto „věku rozumu“ začal, na rozdíl od Filipa, nosit striktně oblečení chlapecké (Př. 8)

²¹ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 57.

²² Louis de Rouvroy, vévoda de Saint-Simon, vévoda a pair, autor „*Paměti*“.

²³ CHÉRUÉL, MM. a Ad. RÉGNIER FILS. *Mémoires du Duc de Saint-Simon*. I. Paris: Hachette, 1873, str. 18.

²⁴ LEVI, *Op.cit.*, str. 77-78.

4. Královský dvůr - vztahy, privilegia, okázalost a radovánky

Je třeba si vymezit a objasnit vztahy a privilegia na královském dvoře. Začneme tedy dvorskou šlechtou, kterou tvořil sbor lidí, kteří se svým narozením (vévodové) či vysokou funkcí (ministři), mohli pohybovat v blízkosti panovníka. Nade všemi samozřejmě stála královská rodina: *Dauphin*, královští princové a jejich potomci, přímí královští potomci a legitimizovaní princové. Poté následovaly titulované osobnosti náležící ke královskému dvoru, například církevní pápové. V neposlední řadě také šlechtici jmenovaní panovníkem do vyšších úřadů, například: nejvyšší komoří, státní tajemníci či vrchní podkoní. Krále nic neomezovalo ve výběru osob ve svém okolí. Zvažoval zásluhy, věnoval a naopak odebíral svou přízeň. Existovaly tedy dvě hierarchie, jedna oficiální a druhá skutečná.

Jen někdo se ale mohl účastnit významnějších událostí. Král si vybíral například jen několik lidí ze svého okolí, kteří ho doprovázeli na lov. Zároveň si volil spoluhráče pro hru, což byla velká čest. Dvorní radovánky se vyznačovaly svou materiálností a jednoduchostí. Na dvoře jsme mohli potkat nejen nezměrné množství velmožů, nýbrž i jemných dvorních dam či králových metres.²⁵

Problém však představovala dvorská hierarchie, která řídila veškeré vztahy mezi příslušníky šlechty. Falcká manželka Filipa Orleánského, se nám ve svém dopise z 27. prosince 1713 svěčila s pravidly vycházejícími z nejvyšších míst: „*Můj syn²⁶ je vnukem francouzského krále. Královští vnukové stojí nad princí z královské krve; nemají tolik privilegií jako královské děti, ale mají jich mnohem více než princové z královské krve. Tak můj syn jí u králova stolu, zatímco princové z královské krve tam nejdí. Nikdy nezíská titul prvního prince z královské krve, protože není princem z královské krve nýbrž královým vnukem; proto ho oslovují Královská Výsost. Ale jeho syn, který je prvním princem z královské krve je titulován Nejjasnější Výsost (Altesse sérénissime), nikoli Královská Výsost²⁷ (Altesse royale) (...) Člověk si musí na tento dvůr zvyknout, aby dokázal rozlišit*

²⁵ BLUCHE, François. *Za časů Ludvíka XIV.: král Slunce a jeho století*. Přeložil Josef KŠÍR. Praha: Argo, 2006. Každodenní život, str. 19-21.

²⁶ Filip II. Orleánský - syn Filipa I. Orleánského a Liselotte.

²⁷ Oslovení pro korunního prince, korunni princeznu a ostatní syny a dcery vládnoucího krále. Dále se oslovení *královská Výsost* používá pro vládnoucího velkovévodu a velkovévodkyni.

podobné rozdíly.“ (Ferro: str. 126-128) Později upřesňuje hierarchii postů vévoda de Saint-Simon: „Královští vnukové zdraví královnu, sedají si v její přítomnosti, nasedají do jejího kočáru – to princové z královské krve nemohou.“²⁸

Monsieurovi, bratrovi Ludvíka, se však příležitostně dostávalo pocty. Mezi povinnosti Filipa patřilo podávání ubrousku králi. Pokud si Ludvík potřeboval z nějakého důvodu bratra naklonit, nebo mu v danou chvíli byl příznivě nakloněn, mohl se mladšího bratra zeptat, zda se nechce posadit. Filip s tím samozřejmě vždy musel souhlasit a to gestem hluboké úklony. Poté král přikázal přinést taburet, neboť v přítomnosti panovníka se smělo sedět pouze na této židličce bez opěradla. Králův bratr ovšem mohl použít i sedátko namísto taburetu, a to ve chvílích, kdy k tomu byl vyzván: „*Bratře, sedněte si přece.*“ (Schultz: str. 162) Ludvík si ponechával svou rodinu pod neustálou kontrolou, a to zejména vedlejší orleánskou linii, jež především za vlády jeho otce představovala nebezpečí, a to v podobě spiknutí strýce, v určitou dobu oslovovaného *Grand Monsieur*.²⁹

Zpočátku dvůr neustále cestoval. Ludvík měl ale jinou vizi: shromáždit šlechtu na jednom místě a tím zmenšit vliv šlechticů na jejich panstvích nebo v jejich provinciích. Tak vznikla rezidence Versailles. (Př. 9)

Královská moc Ludvíka Velikého byla dle jeho slov nedělitelná a všichni ostatní v jeho okolí měli pouze funkci poradní. Vyžadoval od svých poddaných, včetně svého bratra Filipa, oddanost a poslušnost. Nad králem stojí jen Bůh, a ten mu ukládá povinnost, aby vládl jako dobrý křesťan. Došlo ke změnám v systému vlády, kdy se značně rozešel s praxí Mazarinovy éry. Ve svých *Pamětech* zmiňuje zřejmé rozhodnutí: „*Pokud jde o pomocníky, v první řadě jsem se rozhodl nejmenovat žádného prvního ministra (...) vždyť není nic ostudnějšího než vidět na jedné straně nakupeny všechny pravomoci a na druhé jen a jen hodnost krále, nic víc.*“³⁰

²⁸ CHÉRUÉL, *Op.cit.*, str. 128.

²⁹ SCHULTZ, Uwe. *Ludvík XIV. a jeho doba: vládce z Versailles*. Praha: Beta-Dobrovský, 2008, str. 161-162.

³⁰ Ludvík XIV.: *Paměti krále Slunce: úvahy pro poučení dauphinovo*. Praha: Prostor, 2007, (překlad: Martin Pokorný), str. 33.

Spolupracovníky si vybíral velice pečlivě. Vrchním vládním orgánem se stala Státní rada (*Conseil d'État*), kde chyběli úplně členové jeho vlastní rodiny. Časem na určitou dobu některé z nich přizval, a to například bratra Filipa, když mu udělil velení v bitvě proti Španělskému Nizozemí, avšak hlas měl pouze poradní. O *Monsieurovi* se jinak Ludvík ve svých úvahách zmiňuje jen sporadicky. Mazarin však o obou bratřech hovořil a urozeným lidem je představoval takto: „*Vaše veličenstvo, zde jsou dva nejvýznamnější pánové ve Francii.*“³¹

O všem rozhodovat a kontrolovat se ukázalo jako nemožné i pro člověka, který se považoval za rovného Bohu. Nedal ovšem nikdy dopustit na ohrožení koruny a rozložil zodpovědnost mezi kruh nejbližších, do nějž patřili Michel Le Tellier, kancléř, Hugues de Lionne, politik, a Jean-Baptiste Colbert. Ludvíkovi šlo především o centralizaci a kontrolu financí, které se po pádu Nicolase Fouqueta³² mohl zhostit důvěrník Jean-Baptiste Colbert, který se velice osvědčil, a to především ekonomickou teorií nazývanou merkantilismus.³³ Obyvatelé Francie se obraceli na ty, jimž vděčili za svůj úřad či postavení a byli jim zavázáni. Absolutismus pro krále Slunce neznamenal formu despotie, ale rozhodovací pravomoc, uplatňovanou se znalostí věci a vědomím nejvyšší zodpovědnosti.³⁴

Názor na vztahy a hierarchii nám ve svých pamětech podal i de Saint-Simon: „*Dvůr byl dalším kolbištěm politického despotismu. Poznali jsme právě politiku, jež rozdělovala, pokořovala, zdrtila ty nejmocnější, politiku, jež vynesla ministry nade vše a vlivem mocí i nad prince z královské krve, významem pak i nad lidi nejvyššího stavu, jejichž postavení úplně změnila.*“³⁵

³¹ CRONIN, Vincent: *Ludvík XIV: král Slunce, velký panovník z rodu Bourbonů*. Praha: Brána, 1999, str. 60.

³² Francouzský ministr a vrchní intendant financí v 1653-1661, poté na příkaz Ludvíka XIV. zatčen. Dožil ve vězení v Itálii.

³³ Ekonomická teorie, která si dávala za cíl zvýšení bohatství země.

³⁴ Paměti krále Slunce, *Op.cit.*, str. 33-40.

³⁵ CHÉRUUEL, *Op.cit.*, str. 59.

4.1 Zámek Versailles ve srovnání s rezidencemi Vévody orleánského

Následující odstavce věnujeme porovnání rezidencí krále Slunce a Filipa I. Orleánského. Zmíníme francouzské zámky Versailles, Saint-Germain, Saint-Cloud a Villers-Cotterêts.

Velký projekt centralizace státní moci Ludvíka XIV. vyžadoval několik předchozích zásahů. Stávající umístění královského dvora těmto nárokům neodpovídalo. Ludvík miloval venkovskou krajinu, a tak se roku 1661 rozhodl, že z malého loveckého záměčku svého otce vytvoří skvostný zámek. Stavbou se snažil přiblížit svým vizím. V 70. a 80. letech 17. století pracovalo na vytvoření tohoto veledíla několik tisíc zedníků, kovářů, tesařů atp. Král dával vždy přednost kráse před pohodlím. Do Versailles povolal věhlasné soudobé francouzské architekty, zahradníky, nábytkáře, zlatníky a mnoho dalších. Zámek Versailles reprezentoval krále svojí velkolepostí, nádherou ale i malicherností a pozlátkem dvorské společnosti, ztotožněn zcela s tím, co král ve své době prezentoval. Obklopeno krásnými zahradami, v nichž byly pořádány velkolepé slavnosti s baletem, divadlem, ohňostroji, loteriemi, plesy a hostinami. Nešlo ovšem jen o oslňování návštěvníků dvora, nýbrž i o to, aby zářil do dálky a stal se inspirací pro celou Evropu. Nikdy nechtěl dopustit, aby kdokoliv zpochybnil honosnost Francie a jeho suverénní postavení na trůnu.

Palác, odrážející Ludvíkův cit pro architekturu se skládal ze tří částí. Ve střední části se nám otevíraly dveře do soukromých pokojů královny, královských dětí, reprezentačních apartmá krále a královny a místnost, do které přijímal král své vyslance. Dvě dlouhá křídla po stranách sloužila dvoru: jižní pro prince z královské krve, severní poté pro ostatní šlechtu.³⁶

Zámek Versailles nabízel kolem tisíce pokojů. „*Ubytování bylo bezplatné, komnaty jsme mohli vidět zařízeny a ozdobeny vybraným nábytkem.*“ (Schultz: str. 184) Neustále tedy trval boj mezi šlechtici o přízeň u krále, aby ty nejlepší komnaty získali právě oni a udrželi si své postavení u dvora. Nejblíže králi bydlely metresy a královská rodina.³⁷

Ačkoliv se v mnoha publikacích dočteme, že *Monsieur* žil na svém zámku Saint-Cloud, nesmíme opomenout fakt, že trávil též mnoho času právě na zámku ve Versailles.

³⁶ CRONIN, *Op.cit.*, str. 150-152.

³⁷ SCHULTZ, *Op.cit.*, str. 184.

Není třeba vyzdvihovat skutečnost, že bratr krále by měl být co nejbližší panovníkovi, nehledě na to, že právě etiketa, které je Filip autorem, musela být kontrolována a to bez jeho přítomnosti nešlo. Etiketu se budeme věnovat později.

Okázalý dvůr Ludvíka Velikého na zámku ve Versailles však nebyl jedinou krásou Francie. Můžeme uvést například zámek Saint-Germain, který má překvapivé vazby na naše dějiny. V roce 1919 právě na tomto zámku proběhl podpis mírové smlouvy s Rakousko-Uherskem o založení Československa.

Zámek Saint-Germain nejvíce proslavili významní muži, a to Ludvík XIV. a jeho bratr Filip Orleánský. Oba se zde narodili. Později se místo stalo úkrytem Ludvíka, *Monsieura* a jejich matky, během útěku před povstalci Frondy.

Ludvík vlastnil Versailles, Filip zámky Saint-Cloud (Př. 10) a Villers-Cotterêts (Př. 11). I když sídla našeho druhorozeného syna nikdy nedosahovala takových kvalit jako samotné Versailles, nedá se říci, že by se jednalo o dvory zcela odlišné. Duhorozený syn si dopřával stejného luxusu jako král, ale neustále žádal Ludvíka o finanční prostředky pro svůj nákladný život a zvyšování apanáže. Nikdy nemohl zaujmout místo prvorozeného. Toužil se ale přiblížit pocitu okázalosti, aby alespoň něčím byl královským synem. Své rezidence neustále zveleboval a zasloužil se o mnohočetné výstavby.

Zámek St. Cloud leží u Sèvres na cestě z Versailles do Paříže. V letech 1658-1784 je zapsané v dějinách jako sídlo Orleánských. Od roku 1660 byl vlastníkem již zmíněný králův bratr Filip z Anjou. Vybudoval zde honosné sídlo a žil, stejně jako jeho bratr v nádheře a přepychu.

Překvapením pro nás možná bude, že mu Ludvík velmi často záviděl. Při jedné své návštěvě rezidence prohlásil obdivně i podrážděně: „*Velmi bych si přál, aby malby v mé galerii ve Versailles byly stejně krásné jako ty zde.*“ (Holštejn: str. 36) Odkazoval na dílo „*Apollonova galerie*“ od Mignarda. Nebylo to ovšem poprvé, kdy Filip svého krále v nějakém počinu předběhl. Například *Monsieur* dříve než král podporoval Molièra, pro nás dnes jednoho z nejvýznamnějších francouzských autorů komedií.³⁸ Filip se tedy pokoušel o okázalost nejen architektonickou, ale i mecenášskou.

³⁸ HOLŠTEJN, *Op.cit.*, str. 122.

Oslňující zámek poté zdědil jeho neméně historicky významný syn Filip II. Orleánský, budoucí regent za nezletilého Ludvíka XV.³⁹ Zámek Villers-Cotterêts byl součástí *Monsieurovy* apanáže. Jezdil tam trucovat.⁴⁰

V roce 1661 se v královském paláci Palais-Royal, který těsně před svou smrtí získal Ludvík XIII., Filipa oženil se svou sestřenicí Henriettou Annou Stuartovnou. Palais-Royal jim připadl jako královská rezidence, ovšem jako součást apanáže ji rodina *Monsieurova* získala až v roce 1692. Ve skutečnosti se jednalo o úplatek, aby Filip souhlasil se synovým sňatkem s královskou levoboční dcerou. O tom však podrobněji v jiné kapitole.⁴¹

4.2 Dvorská zábava

4.2.1 Hazardní hry

Dvory bratrů však nebyly určeny pouze k obdivování, nýbrž i k zábavě. Versailles se často říkalo „*ce tripot*“ (hráčské doupe), neboť ve Velkém apartmá se konaly hazardní hry a opravdu to tam připomínalo kasino. Podívejme se na popis historičky Nancy Mitford: „*Šlechtici hráli o velké částky, a pokud král právě nebyl v místnosti, prohrávající dávali hlasitě najevo své zoufalství – kvíleli, kleli, strašlivě se pitvořili, rvali si vlasy a plakali. Bezostyšně podváděli a nikdo jim to zvlášť nevyčítal.*“ (Mitford: str. 54) Toto chování navazovalo na skutečnost, že krále nesměl nikdo nechat prohrát. Vypjatá situace se ještě stupňovala tím, že šlechtici měli peníze ze statků, které jim vydělávaly málo. Proto ono „*rvaní si vlasů*“ a podvádění v nepřítomnosti panovníka.

Hrávalo se kolem deseti různých her, něco jako *vingt-et-un*.⁴² Hra většinou nevyžadovala mnoho zkušeností. Filip a jeho milec, rytíř de Lorraine, se řadili mezi nejvášnivější hráče, a bohužel také mnoho svých finančních prostředků prohráli. Mezi hry patřila i ruleta, oblíbená zejména Ludvíkem XIV. Při té se ale nehorázně podvádělo.

Dvořané se ve svém boji o přízeň a náklonnost krále neustále předháněli. Bojovali o to, kdo krále více pobaví, jaký typ překvapení pro něj připraví, či jak se budou slavit jeho narozeniny. Nešlo tedy jen o to, nechat krále vyhrát v hazardních hrách, ale i o to, který

³⁹ HOLŠTEJN, *Op.cit.*, str. 119.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 127.

⁴¹ *Ibid.*, str. 153.

⁴² Jednadvacet neboli oko - karetní hra.

orchestr zahraje nejlépe na plese nebo hudebně doprovodí divadelní hru. Součástí zábav se staly i koncerty či letní výjezdy léte po kanálu v gondolách, které byly získány darem z Benátek.⁴³

4.2.2 Slavnosti

Co se týče okázalých slavností, ty nejvýznamnější se konaly ve Versailles a v Paříži. Nebyly určeny pouze dvoru, ale i široké veřejnosti. Být viděn znamenalo být obdivován a po tom král toužil ze všeho nejvíce. Představení jsme mohli shlédnout mnoho, ovšem největší prostor věnujeme popisu proslulého karuselu (*carrousel*) konanému v červnu roku 1662 pod okny paláce Louvre.

Karusel, slovo dnes značící kolotoč (a též *Place du Carroussel* – místo mezi Louvrem a Tuilériemi, své jméno získalo právě podle zde konané slavnosti), tehdy označovalo jezdecké představení ve stylu pozdně středověkých rytířských turnajů, o kterých můžeme číst již od dob krále Karla VIII.⁴⁴

Z jezdeckých klání se do 17. století zachovala jízda v kruhu a nanejvýš zachycování kroužků a věnečku na dřevce. Ludvík sám o hrách napsal: „*Vladař a francouzský král může u těchto veřejných zábav, které se nekonají především pro nás, nýbrž pro náš dvůr a všechen náš lid, brát v potaz ještě něco jiného. Existují národy, kde králův majestát spočívá z velké části v tom, že se nikdy nevystavuje pohledu, což může mít dobré důvody vprostřed lidí navyklých služebnosti, které lze řídit strachem a hrůzou. Bystrý duch našich Francouzů však takový není, a nakolik nás tu jen mohou poučit naše letopisy, má-li naše monarchie nějaký jedinečný rys, pak je to volný a snadný přístup poddaných k vladaři.*“⁴⁵ (Paměti krále Slunce: str. 24)

Příležitostí pro jezdeckou slavnost se stalo narození následníka trůnu. Před tribunou a tisícovkou diváků se předváděli soutěžící, kteří se rozdělili do čtyř skupin. Všichni se převlékli do historizujících kostýmů Římanů (Př. 12) vedených samotným králem; Peršanů, které vedl *Monsieur*, králův bratr; Turků a v neposlední řadě „divochů

⁴³ LEVI, *Op.cit.*, str. 55.

⁴⁴ Francouzský král 1483–1498.

⁴⁵ Paměti krále Slunce, *Op.cit.*, str. 124.

z Ameriky“ - indiánů. Ludvík velmi často parafrázoval Caesara, a tak v zlato-stříbrném oděvu (Př. 13) zahlásil: „*Ut vidi vici. Jen jsem spatřil, už jsem zvítězil.*“ (Kovařík: str. 193)

Počínaje karuselem (*carus sol – sluneční vůz*) používali slunce jako symbol mnozí francouzští králové. Nejvíce tento znak využil právě Ludvík XIV., který slunce ztotožnil nejen se svojí osobou, ale i s celým státem. „*Karusel, zdánlivě zábava, přerůstal v jakési ideologické programové prohlášení, zápolení, či spíše sportovní soutěžení špiček francouzské aristokracie pod dominancí vladaře jako kdyby ohlašovalo nejen změny role šlechty, ale i proces centralizace celého státu.*“ (Kovařík: str. 194) Odtud tedy Ludvík - král Slunce.⁴⁶

⁴⁶ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 192-193.

5. Filip I. Orleánský

5.1 Narození a dospívání

Zastínit Ludvíka Velikého nebylo lehké a nemělo se to nikdy nikomu podařit. Existoval ale člověk, který založil větev, která se minimálně té Ludvíkové vyrovnala. Byl to mladší bratr, který neměl nikdy svou výchovou ani vzděláním ohrozit následníka trůnu. Narodil se 21. září roku 1640 a dostal jméno Filip. Matka, Anna Rakouská, zvolila pro svého druhorozeného syna jméno po svém otci, španělském králi. Zároveň získal při narození titul vévody z Anjou.

Ludvík XIII. při narození druhorozeného syna prý projevil mnohem větší radost, než při narození následníka trůnu Ludvíka.⁴⁷ Svědectví nám pokládá paní de Motteville: „*Nečekal to štěstí, že mu bude dopřáno mít dvě děti, když se předtím obával, že nebude mít žádné.*“⁴⁸ Připomíná tím období, kdy kardinál de Richelieu marně očekával mužského potomka od churavějícího krále Ludvíka XIII.

Filip a jeho bratr Ludvík prošli zcela odlišnou výchovou. I přesto, že si povahově ani fyzicky nebyli příliš podobní, rozuměli si a v rámci státních záležitostí Filip stál po celý svůj život na straně bratra, který ho vždy velmi miloval.

Monsieur, titul, který Filip získal po smrti strýce Gastona, byl již od útlého dětství oblékán jako dívka. V sedmi letech věku měl, stejně jako jeho bratr, vyměnit oděv za chlapecký. Královna Anna dělala vše proto, aby v něm podnítila pocit, že je spíše děvčetem než mužem a podporovala jeho úzké přátelství s François-Timoléonem de Choisyem. Tento muž, později známý jako kněz a autor spisu *Dějiny církve*, nás informuje ve svých memoárech o tom, jak ho samotného též oblékali jako dívku, propíchovali mu uši a nalepovali mu pihy krásy. *Abbé de Choisy* byl o čtyři roky starší než Filip a aby si s ním mohl lépe hrát, nosil také dámské oblečení, což ostatně dokládá ve svém svědectví: „*Oblékali mne jako dívku pokaždé, když malý Monsieur přicházel do bytu, a on tam chodil nejméně dvakrát až třikrát týdně. Měl jsem propíchnuté uši, diamanty, mušky a všechny další drobné strojenosti, na které si člověk velmi rychle zvykne a jimž pak velmi nesnadno*

⁴⁷ CRONIN, *Op.cit.*, str. 14.

⁴⁸ MOTTEVILLE, *Op.cit.*, 6 sv.

odvyká.“ (Vergé-Franceschi: str. 187) Tato výchova způsobila to, že Filip vypadal v dospělosti spíše jako dívka a vedle svých budoucích manželek působil jako ony samy.⁴⁹

Když Filip dosáhl přibližně dvanácti let věku, trávil u de Choisyho stále více a více času. Volné chvíle trávil také s neteřemi kardinála Mazarina a s mnoha dalšími dívkami od dvora. „*Ty ho braly jako kamarádku, natáčely mu vlasy a oblékaly ho do dívčích šatů.*“ (Levi: str. 120) Postupem času si tuto módu přisvojil, ovšem jeho společenské postavení mu v budoucnu bránilo, aby se těmto svým sklonům veřejně oddával. Po večerech si ale nandával náušnice a kreslil mušky na tvář. Svůj mužský oděv celý svůj život zkrášloval zdobnými stuhami, náhrdelníky, klenoty i cetkami. Hovoří se dokonce o narcismu, který zaviniil to, že Filip nebyl schopen milovat nikoho více než sám sebe.

Jelikož byl izolován od veškerých politických úkolů, vyžíval se v organizování nejrůznějších slavností, ohňostrojů a pastýřských her. Předmětem *Monsieurova* zájmu byly i nákladné přestavby a dostavby jeho četných příbytků (například již zmíněných zámků Saint-Cloud a Villers-Cotterêts,...). Otázkou své garderoby si dokázal lámat hlavu celé dny, a to z toho důvodu, že se móda též stala předmětem oslňování.⁵⁰ Hrála významnou roli nejen v životě Filipa Orleánského, nýbrž i všech obyvatel dvora. Opět probíhal určitý boj o to, kdo bude lépe oblečen nebo kdo přijde s novým nápadem, kterým oslní krále. Pravidlem bylo, že nikdo nesměl být oblečen lépe než král, což samozřejmě platilo pro všechny šlechtice, *Monsieura* nevyjímaje. Abychom mohli lépe zhodnotit následující popisy významných mužů a žen, věnujeme několik odstavců stylu oblékání 17. a 18. století, které ve svém průběhu přineslo několik změn.

5.2 Móda 17. a 18. století

Novinku představoval mužský oblek, který se svou bohatostí vyrovnal ženskému oděvu nebo jej dokonce předčil. Lidé investovali především do paruk. Ty nejdůležitější a nejkrásnější se vyráběly pro královskou rodinu na zakázku v uměleckých dílnách. Za nejpohlednější se pochopitelně pokládaly „*ty, jež jsou nakadeřeny velkými kučerami.*“ (Bluche: str. 55)

⁴⁹ VERGÉ-FRANCESCHI, Michel a Anna Vladimirovna GNEDINA-MORETTI. *Erotické dějiny Versailles: (1661-1789)*. (Překlad: Šárka BELISOVÁ). Brno: CPress, 2017, str. 186-187.

⁵⁰ LEVI, *Op.cit.*, str. 120-121.

Úprava zevnějšku trvala půvabným dámám někdy skoro celé dopoledne. Jen samotný účes jim zabral minimálně hodinu. Do roku 1666 „*se nosily na čele malé kudrlinky, po stranách obličeje velké a kolem celé hlavy polštářek z vlasu, spletený se stuhami a perlami.*“ (Kovařík: str. 57) Účesy se stále inovovaly, ovšem ne vždy k lepšímu. „*Občas se účesy nepozorovaně zvedají a nějaká změna je náhle zase snižuje. V jednu dobu jejich nesmírná výše způsobovala, že obličej dámy byl asi uprostřed ní.*“ (Bluche: str. 56) Tvarované byly pomocí papírových natáček, tupírování či mastí. Důležité bylo samozřejmě i líčení. Starší dámy si líčily tváře mastkovým olejem, olovnatou bělobou, aby vypadaly mladší.⁵¹

Doba Ludvíkovi osobní vlády přinesla v rámci módy několik změn. Pojďme se podívat na počátek (Př. 14). Pánský oděv zaznamenal podstatné zkrácení kabátce včetně rukávů. Kabátec sahá nad pas, je na prsou sepnut sponou a odhaluje zdobenou košili. Krátké kalhoty, tzv. *culottes*, sahají ke kolenům a jsou podle holandské módy dole podvázané, čímž vytváří dojem řasnaté sukně. Pod nimi muži nosí punčochy či ozdobné kamaše. Klobouky již nejsou tolik široké a přibývá na nich peří. K úboru šlechty patřily šerpa a závěsník na zbraň. Košili a vestu poté doplňoval plášť (*pourpoint*).

V dámské módě můžeme z počátku zaregistrovat róby s velkou dekoltáží. Sukně, tvarované pomocí spodniček, byly vícevrstvé, nařasené, ozdobené stužkami, volány a krajkami. Rukávy zkrácené k lokti končily manžetou z krajky.⁵²

Výraznou změnu přinesla poslední třetina 17. století. (Př. 15) Muži nosili tzv. *justaucorps*, výrazně vypasovaný přiléhavý kabátec sahající až ke kolenům. Doplnovaly jej dlouhé rukávy s přeloženými manžetami, kapsy a prostřížené šosy po umístění kordu. Tento styl se nejspíše inspiroval dobovými uniformami, tedy přešel z pole do obecné módy. Pod kabátec se na košili oblékala vesta s dlouhými rukávy, kterou zdobila kravata, s oblibou dvakrát obtáčená, ve tvaru šátku. Dále se nosily krátké kalhoty, jejichž barva kontrastovala s kabátcem. Vysoké boty nahradily střevíce, zdobené šperkem, stuhou či přezkou. I muži nosili paruky, jež představovaly nezbytnou součást dvorského úboru. I

⁵¹ BLUCHE, *Op.cit.*, str. 55-57.

⁵² KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 240-241.

paruky podléhaly módě a měnily se barvy i kadeření. Na hlavě nosili trojrohý klobouk, zdobený úzkým proužkem peří.

Dámy si o trochu polepšily, neboť jejich oděv více přiléhal k tělu. Dekolt odhaloval i ramena a řasené sukňe šatů byly prodlouženy vzadu do vlečky. Vlasy měly vyčesávané z čela, zdobené šátečky či stuhami. Začalo se používat negližé a pozvolna se objevoval korzet. Přes dámské šaty se nosily řasené a hrnuté plášťové šaty (*robe manteau*).⁵³

5.3 Vzhled a styl oblékání *Monsieura*

Dobové portréty významných mužů a žen v nás mohou vyvolávat otázku, zda mohl muž v dámském oblečení vypadat pohledně. (Př. 6 a 7) Dle názoru historika Cronina dosahovala krása Filipa nebývalých kvalit. Celkový dojem byl umocněn štíhlou postavou, dávkou roztomilosti a jemnosti, z dnešního pohledu s rezervovaností příslušící hodnocení vzhledu „kavalíra“ 17. století. Mezi jeho největší kvality však patřilo skvělé vystupování. Čím byl starší, jeho zženštilost se projevovala mnohem více. Nedá se o něm hovořit jako o vysokém muži, „*ale měl podlouhlý, pěkně tvarovaný obličej, snědou pleť, malá ústa jako růžové poupátko a tmavé vlnité vlasy.*“ (Cronin: str. 82) *Monsieur*, milovník cukroví, společnosti, klevet a přehnaně elegantních šatů však zdědil bisexuální až homosexuální sklony, značně podpořené výchovou.⁵⁴

Vévoda de Saint-Simon se o Filipovi vyjadřuje mnohem ostřeji než současná historiografie. Traduje se, že jeho *Paměti* nejsou pramenem, který by odpovídal slovo od slova pravdě, přesto se domnívám, že je zde na místě: „*Byl to drobný muž s bříškem, který jako by chodil na chůdách, tak měl u bot vysoké podpatky, vždycky ozdobený jako žena, samé prsteny, náramky a všude drahé kameny, v paruce s napudrovanými dlouhými černými vlasy vpředu rozpuštěnými a stuhami všude, kde se dalo, na sobě měl nejrůznější voňavky a všechno bylo čistota sama. Obviňovali ho, že neznatelně používá růž na rty...*“ (...) *Bratr, který zničil svůj život, ostatně nicotný sám o sobě, politováníhodnými náklonnostmi, utápěl se v malichernostech a utrácel peníze (...).*“⁵⁵

⁵³ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 416-418.

⁵⁴ CRONIN, *Op.cit.*, str. 82.

⁵⁵ CHÉRUUEL, *Op.cit.*, str. 186.

5.4 Přínos Filipa I. Orleánského pro krále a královský dvůr

5.4.1 Etiketa

Ludvíkův bratr nežil jen v kratochvích a rozmarech, nýbrž se stal konstruktivním a přínosným pro dvůr v mnoha oblastech. Jednou z nich se stala pravidla důstojného chování a vystupování ve společnosti.

Veličenstvo, král Ludvík XIV., byl neustále vytížený. Na svých bedrech nesl mnoho zodpovědnosti a vybudoval obrovský dvůr, kde se neustále bojovalo o postavení a privilegia.

Důležitá byla organizace výsad šlechticů v ohraničeném prostoru dvora, kde se pohybovalo přes den několik tisíc osob. Aby se mezi nimi zamezilo nepořádku a chaosu, stalo se nezbytným definovat veškerá pravidla dvorních zábav, podrobnou praxi ceremonií, smutků, náhery i radovánek. Zde se chopil své příležitosti Ludvíkův bratr Filip. Výchova mu určovala jasný úděl druhorozeného, tedy mladšího bratra krále, který neměl právo zasahovat do žádného státního rozhodnutí.

Monsieur neměl své místo ve Státní radě a na dvoře pro něj nebylo oblasti, ve které by se mohl více uplatnit. S potěšením tedy přijal nabídku, kterou mu Ludvík předložil. Stal se „autorem“ etikety, která, ačkoliv ji nikdy Ludvík písemně nekodifikoval, hrála významnou roli v pravidlech pohybu a styku s králem. Filip I. Orleánský byl pokládán za svrchovanou autoritu i znalce ve vysvětlování výsad a privilegií. Pravidla konvenčního chování se postupně upevňovala již od doby vlády Jindřicha III. (1574-1598). Pozorováním tradičního chování se tak Filip naučil vystupování, které za vlády svého bratra Ludvíka XIV. dovedl téměř k dokonalosti. Pokud někdo nevěděl, jak má přesně co vypadat či probíhat, vždy se obraceli právě na bratra krále. V tomto směru mu patřila absolutní moc, do které nemohl zasahovat ani panovník.⁵⁶

Etiketa určovala místo každému v hierarchii i ve způsobu zdvořilého chování a též vystupování v rámci společenských rituálů. V moderním pojetí vznikla již na panovnických dvorech ve starém Egyptě či Japonsku a její význam vzrůstal v Evropě na počátku novověku. Francouzská etiketa se nejvíce inspirovala ve Španělsku, které bylo

⁵⁶ BLUCHE, *Op.cit.*, str. 25-26.

předpisy slušného chování v té době velmi proslulé. Mnoho pravidel se natolik vžilo, že nikdo ani nevěděl, odkud se některé zvyklosti vzaly. „*Byla to prostě pravidla hry, a kdo chtěl hrát, musel se jimi řídit, což platilo pro všechny králem počínaje!*“ (Kovařík: str. 308) Seznámit se s etikou ale mohli pouze ti, kteří uměli číst, neboť se soupis těchto pravidel vyvěšoval na zeď. V první řadě etiketa ve Francii vznikla na ochranu osoby Ludvíka XIV., protože mu umožňovala držet odstup od jemu nepříjemných lidí, též od těch, kteří ho obtěžovali svými mnohočetnými žádostmi. Král získal výsadu iniciativy, prvního slova, což ale z jeho strany nevyklučovalo projevy důvěrnosti. Díky těmto pravidlům znal každý u dvora své místo.

Předpisy určily, jak se má kdo chovat, ale daly i podnět k dalšímu boji. Šlechtici chtěli zlepšit své postavení a v rámci pravidel etikety se utvořila určitá soutěživost. Každý se chtěl přiblížit králi, protože určené bylo, kdo smí v přítomnosti panovníka sedět na taburetu, jak se klanět, kdy a komu. Kdy mohou usednout všichni, je-li panovník přítomen, kam může dojet kočár a nikoliv v neposlední řadě - v jakém pořadí se čeho zúčastnit.⁵⁷

Příkladem je možno uvést fáze vstávání Jeho Veličenstva (Př. 16), tzn. oblékání do královského obleku a zkrášlování krále. Nejprve vstupovali komorníci a vzácní privilegování, kteří se mohli zúčastnit tzv. *malého vstávání (petit lever)*. Další návštěvou tzv. *velkého vstávání (grand lever)* byli poctěni ti, kterým toto právo dával jejich úřad (nejvyšší komoří, čelní šlechtici, velmistr a mistr garderoby a první komorníci) nebo zde byli na přání krále (legitimizovaní princové). Třetí vstup byl umožněn ostatním princům a šlechticům, kapitánům tělesné gardy či též prvnímu majordomovi. Poslední vstup, tzv. *volný vstup* náležel „*dvořanům, z nichž někteří jsou často vyvoláni přednostně před ostatními.*“ (Bluche: str. 27) Vstávání tedy zahrnuje pět stupňů, ale existoval ještě šestý, který byl určen členům královské rodiny. Mezi ně patřil samozřejmě *dauphin* a jeho potomci. Ti přicházeli ještě před celým procesem vstupů a samozřejmě nemuseli vyčkávat v předpokojí, ale využívali tzv. *entrées par le dernières* (přístup zadem).⁵⁸

⁵⁷ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 308-309.

⁵⁸ BLUCHE, *Op.cit.*, str. 26-27.

5.4.2 Honnête homme

Dvůr svými pravidly vychovával národ a určoval postavení lidí nejen v okolí krále. Ideálem dvorské společnosti se stal tzv. *honnête homme*, což bychom mohli přeložit jako „čestný či řádný muž.“ (Bluche: str. 26) Za toho se dle základní definice dá považovat člověk, splňující tato pravidla: „*Uhlazenost, slušnost, pěkný zevnějšek, hezký vzhled, půvabné způsoby, společenské chování, umění se chovat, bontón, zkrátka společenská kultivovanost, vše, co lze označit za počestnost...*“ (Bluche: str. 36) Nebylo lehké vytvořit takového člověka, který by dostal těmito požadavkům. V první řadě se lidé museli vzdát svých zvyků, což pomohlo zformovat francouzskou uhlazenost. *Honnête homme* se nedal srovnávat s napodobeninou italského *cavaliere* (kavalíra), odlišoval se též od německého *kavaliera* a měl předstih sto let před *gentlemanem*. Odlišit se od těchto příkladů dal snadno, ovšem na přesnou definici bychom potřebovali minimálně celou knihu.

Čestný muž věděl dobře, jak se chovat ve společnosti a jaké využívat způsoby. Řídil se pravidly zdvořilosti, věděl, co lze a co nikoliv. Před dámami sundával svůj klobouk, věděl, že se nesluší líbat ruku dámě, nešlo-li o princeznu. Obhroublost doby Jindřicha IV. byla již dávno minulostí. Na oratoriánských kolejkách se vyučovali šlechtici i nešlechtici a bystrého ducha tedy nekultivovali jen literáti, nýbrž i válečníci a urozené osoby. „*Počestný muž mohl ukazovat své vzdělání a dokonce svou inteligenci ve státě, kde duch je prostředkem zbohatnutí.*“ (Bluche: str. 37) Dále se vyznačoval zbožností, šlechtností a dobrým vyjadřováním.⁵⁹

5.4.3 Válečné konflikty

Monsieur se do historie Francie nezapsal pouze jako tvůrce etikety či zženštilý bratr krále Slunce. Stanul v čele armády, která porazila významného protivníka a Filipa tak navždy zapsala do dějin jako důležitého aktéra jedné z francouzských válek. Vláda Ludvíka XIV. byla poznamenána mnohočetnými konflikty a to téměř s celou Evropou. Mezi nejznámější můžeme zařadit například vpád do Flander, výboje proti Holandsku či významné Války o španělské dědictví.

⁵⁹ BLUCHE, *Op.cit.*, str. 36-37.

V následujících odstavcích se budeme věnovat podrobněji významné bitvě, které se zúčastnil Filip I. Orleánský. Abychom si udělali lepší obraz o tom, jak taková bitva asi vypadala, věnujeme několik řádků tomu, jaké se používaly zbraně v 17. století.

5.4.4 Zbraně využívané za vlády Ludvíka XIV.

Francouzské jezdecktvo a dělostřelectvo prošlo mnoha změnami (Př. 17). Těžké jezdecktvo ve smyslu kavalerie vymizelo i s přílbicemi na hlavách a kyrysy (přilby) si ponechal jen královský pluk. Mezi zbraně, které vojáci používali, patřila tzv. *épée* (česky palaš), což byla zbraň s broušenou čepelí a později se objevila šavle se zakřivenou a jednostranně broušenou čepelí. Používaly se také pistole i krátké muškety. Od roku 1667 se začínali objevovat jezdci cvičení pro boj v sedle i pěšky. Rychle se během bitvy přesouvali a objevovali se na, pro protivníka, nečekaných místech. Ke konci 17. století můžeme již vidět husary, což bylo lehké jezdecktvo.⁶⁰

Základní dělostřeleckou zbraní byl *cannons* (děla, kanóny). Naplňovány byly kulemi, kartáčovými náboji, ale i granáty. Těžké, masivní a dlouhé ráže se pyšnily svou odolností. Dostřel se pohyboval do pětiset metrů, některá děla střílela až do vzdálenosti dvou kilometrů. Dělostřelectvo se nepyšnilo početností, neboť na zhruba tisíc mužů připadala jedna hlaveň.⁶¹

5.4.5 Devoluční válka

Roku 1667 Ludvík započal tzv. Devoluční válku, kde uplatňoval svůj nárok na panství namísto neproplacení cenného věna za svojí choť. Jednalo se o oblasti, které spadaly pod španělskou korunu v oblasti Jižního Nizozemí.⁶²

Překvapením pro nás možná bude, že po boku krále v této krátké válce stál zženštilý *Monsieur*. Navzdory svému nezájmu o dobývání dalších území a vůbec o politiku, stál při dobývání statečně a neohroženě Filip po boku svého bratra. Právě zde to bylo poprvé, kdy druhorozený syn, velmi často oblékaný do dámských šatů projevil, že má

⁶⁰ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 270-271.

⁶¹ *Ibid*, str. 279.

⁶² Paměti krále Slunce, *Op.cit.*, str. 17.

zájem o válčení a rozhodně není pouze loutkou na dvoře krále Slunce. Jeho chvíle však teprve přijde, a to o deset let později.⁶³

Roku 1676, právě když probíhala Holandská válka, disponoval francouzský král pěti armádami. K řadě významných vojevůdců se řadil i jeho bratr Filip Orleánský. Hlavním útočištěm pro Francii se v roce 1677 stalo Španělské Nizozemí, a po dobytí Condé, Bouchainu a Airu armáda Ludvíka XIV. přesunula své soustředění na pevnosti na Šeldě, Cambrai a Valenciennes. Zúčastnil se toho i sám panovník a 22. března roku 1677 oblehli Cambrai. Ze svých řad vyčlenil část vojáků, kterou svěřil k velení právě *Monsieurovi*. Ten táhl k západu na Saint-Omer. Bitva u Casselu, o níž budeme hovořit následovně, byla velice důležitou bitvou v rámci francouzsko-nizozemské války. Znamenala klíčové vítězství, které dopomohlo ke konečnému triumfu v rámci poslední bitvy u Saint-Denis v roce 1678.

5.4.6 Bitva u Casselu

Životním cílem Filipa bylo vždy být méně než král. V následující bitvě ale prokázal své schopnosti стратега a alespoň na malou chvíli získal primární postavení v rámci nějakého počínu. Válečnému střetnutí věnujeme větší prostor, neboť v něm Filip obzvlášť zazářil.

Zákopy před Cambrai se otevřely 29. března a město se v průběhu týdne vzdalo. Část posádky však dále vzdorovala, ustoupila do citadely. Bylo potřeba, aby král Filipovi zaslal posily, neboť o sobě již dával vědět Vilém Oranžský. Bohužel tak neučinil. S dvojnásobně silnějším vojskem vyrazil Vilém k Saint-Omer a *Monsieur* nechal před městem jen nejnutnější počet mužů k obraně a vyrazil proti Vilémovi naproti Casselu, který se nacházel asi třicet kilometrů od Dunkerque. Armáda Filipa stanula před přesilou armády, která čítala přibližně 32 000 Holanďanů. Naštěstí těsně před započítím bitvy, zaslal Ludvík svému bratrovi devět batalionů a síly se vyrovnaly, byť i mírně převážily. Levé i pravé křídlo Holanďanů bylo zničeno a obracelo se doslova na útěk. Vítězní Francouzi rabovali nizozemský tábor. Kdyby se tomu tak nestalo, vítězství Filipa Orleánského by bylo o to větší. Nedá se však hovořit o ničem jiném než o triumfu, kterým *Monsieur* získal Ludvíkovi slávu. Ohromující vítězství však vyneslo nové nepřátele.

⁶³ KOVARÍK, *Op.cit.*, str. 229-230.

Celou Francií zněly zvony, které oslavovaly Filipa. „*Ludvík XIV. se však radoval jen zčásti, neboť jeho bratr navzdory zjevně zženštilému vzhledu a mravům vyhrál polní bitvu, což jemu nebylo přáno!*“ Lidé při návratu významných mužů volali: „*Ať žije král a Monsieur, který vyhrál bitvu!*“ (Kovařík: str. 230) Ludvíkovi celá ta sláva ale zhořkla natolik, že *Monsieurovi* již nikdy velení nesvěřil!⁶⁴ De Saint-Simon píše: „*Vladař pociťoval těžce, že byl zastíněn, a od té doby již nikdy nesvěřil velení vojska svému bratru. Navenek zůstalo všechno úplně jako dříve, ale rozhodnutí bylo od té chvíle hotovou věcí a nadále se pevně dodržovalo.*“⁶⁵

5.4.7 Přelétavé postoje dvořanů

Nebylo tomu poprvé, co bychom mohli pozorovat přelétavé postoje dvořanů vůči Ludvíkovi XIV. a jeho bratrovi Filipovi. V roce 1658 se Ludvík osypal vyrážkou, trpěl horečkami a žádná léčba mu nepomáhala. Všichni se báli o život svého krále. Královna Anna to snášela velice špatně, a říkala, že pokud by její prvorozený syn zemřel, uchýlí se do kláštera. Mazarin na tom nebyl o nic lépe a propadal depresím, neboť do Ludvíka vkládal veškeré své naděje. Život krále se dostal do extrémního nebezpečí.

Dvořané začali v této situaci okamžitě věnovat svou pozornost druhorozenému bratrovi Filipovi, kterému v té době bylo šestnáct let. Pokud by Ludvík zemřel, usedl by místo něj na trůn. Problém byl v tom, že nebyl připraven na vládnutí, neboť, jak jsme již zmínili, byl ode všech státních záležitostí odstříhnut a vychováván ženami. Anna a Mazarin se začali intenzivně druhorozenému synovi věnovat a pokusili se ho alespoň trochu připravit na převzetí trůnu. Voltaire postoj dvořanů shrnul takto: „*Hned se všichni dvořané přiklonili k jeho bratrovi Monsieurovi. V Paříži vznikla natolik smělá klika, že psala do Calais proti kardinálovi. Proto učinil opatření na odchod z království a zabezpečení svého obrovského bohatství. Jakýsi mastičkář z Abbeville léčil krále dávkou vínem, v němž dvorní lékaři viděli jed. Ten poutivec se posadil na královu postel a říkal: ‚Chlapec je velmi nemocný, ale nezemře.‘ Jen co se začal zotavovat, vyhnal kardinál všechny, kteří proti němu strojili úklady.*“ (Kovařík: str. 146)

⁶⁴ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 283-284.

⁶⁵ CHÉRUÉL, *Op.cit.*, str. 21.

Ludvík se našťěstí vyléčil, avšak neušlo mu, že někteří lidé v jeho nejhorších dnech věnovali svou pozornost jeho bratrovi. Proto se celý život snažil, aby se nikdy nedostal do jeho stínu, a pokud se tak stalo, velice těžce to nesl.⁶⁶

⁶⁶ KOVAŘÍK, *Op.cit.*, str. 145-146.

6. Volnomyšlenkářství ve Francii a společnost okolo Filipa

Král Filipovi vybíral, koho si vezme, kde bude žít, kolik peněz může utratit. V jednom ale získal volnost, a to ve výběru společnosti, kterou se obklopoval. *Monsieur* nesnášel nudu a tak stejně jako mnoho šlechticů se snažil nabourávat mravní zásady, vyžíval se v hazardních hrách a provozoval praktiky, které se pro muže jeho postavení nehodily.

6.1 Versailleský dvůr a sodomie

80. léta 17. století představují období, kdy na Versailleském dvoře, ale i v Paříži dochází k propuknutí módy volnomyšlenkářství. O tom, že muži měli rádi muže, ženy pak ženy, se dočteme již od období řeckého starověku. Ovšem právě renesance, reformace církve, humanismus a návrat k antice, malířství a sochařství, vedlo k tomu, že se lidé začali více zajímat o krásu lidského těla, ať už mužského či ženského. Tomu napomohli umělci, jako například Michelangelo Buonarroti. Jeho díla podněcovala v lidech touhu po poznání půvabů nahého těla a rozvinutí fantazií. Stačí se podívat, jaké sochy stojí ve Versailles, jak jsou zdobené stropy či zahrady na mnohých francouzských zámcích. Nahé lidské tělo bylo a je všudypřítomné, vystavované na odív.

Dle všeobecně platného pravidla se v 17. století nahlíželo na sodomii (v tomto případě milenecký styk osob stejného pohlaví) jako na zločin. Pokud muž miloval muže, okolí to vnímalo jako „úchylku“ či „italskou neřest“ a jednalo se o hřích páchaný tzv. „proti přírodě“. 17. století potřebovalo silné muže, kteří půjdou do války a nikoliv zženštilé „hříšníky“. Stát čerpal finanční prostředky z daňových poplatníků, kterých by ubývalo, pokud by homosexuálové žili pouze spolu a neměli se ženami potomky. Stávají se tedy naprosto neúčinnými.

Ludvík XIV. byl pyšným otcem, a to jak svých legitimních dětí, tak i levobočků. Sodomie mu naháněla hrůzu. Přesto můžeme sledovat, že jeho dvůr se hemžil šlechtici, kteří tíhli ke stejnému pohlaví. Nejvíce jich najdeme mezi umělci a básníky, ovšem i mezi vysokou šlechtou a duchovenstvem. „*Versailleský dvůr byl dokonce na nejlepší cestě stát se v osmdesátých letech 17. století „malou Sodomou“, místem „hrozných výstředností“ a „zhýralostí“, pro něž nebylo slov.*“ (Vergé-Franceschi: str. 184) Do této společnosti patřil

těž hrabě de Vermandois, legitimní syn Ludvíka a jeho milenky paní de la Vallière. Na dvoře jsme tedy mohli potkat nespočet mužů milujících muže a žen zbožňujících ženy.

Monsieur, králův bratr, svou lásku ke stejnému pohlaví nijak neskrýval. I přes nespočet milců, které zahrnul do svého života, zplodil se svými dvěma manželkami šest dětí a plnil své manželské povinnosti. To byl asi jediný důvod, proč jej nikdy Ludvík XIV. nezavrhl a dovoľoval mu, aby se i na veřejnosti objevoval v doprovodu svých milenců.⁶⁷

6.2 Rytíř de Lorraine

Monsieur byl již od dětství obklopen mnoha intrikánskými milci, kteří toužili po moci. Zde se dá hovořit i o určitých dědičných rysech, neboť Ludvík XIII., otec Filipa, prý měl též bisexuální až homosexuální sklony a proto nastaly problémy se zplozením následníka trůnu. Filip Orleánský na své cestě životem vystřídal několik milců, ovšem nejznámější, nejmilovanější a nejdéle v jeho přítomnosti se objevující, byl Philippe de Lorraine, známý spíše jako rytíř de Lorraine. Popisován bývá jako sprostý, bezohledný a prodejný člověk hrající v životě druhorozeného královského syna významnou roli. Filip ho velice miloval a odpustil mu mnohé. Dvůr ho nenáviděl a všichni si oddechli, když byl nejdříve vezněn v Bastile a poté poslán do vyhnanství do Říma. Stalo se tak buď kvůli situaci, kdy se snažil svést syna Ludvíka XIV. na scestí a přimět k nemravným hrátkám nebo kvůli podezření, že otrávil první manželku právě svého milovaného Filipa. Oba milenci čerpali obrovské množství peněz ze státní pokladny. *Chevalier* (rytíř) de Lorraine dostával z královské pokladnice částku 14 000 livrů.⁶⁸ Král záhy rytíře z exilu propustil, neboť potřeboval, aby *Monsieur* souhlasil se svatbou svého syna, budoucího Regenta s královnou dcerou z levého boku, kterou měl s madame de Montespan.

Královský preceptor Bossuet kritizoval Filipovy převleky a mravy a řekl mu, že žije ve smrtelném hříchu. Filip a rytíř se navzájem uklidňovali, že se pouze narodili ve špatné době. Pokud by žili ve starověkém Řecku nebo v Římě, vše by bylo jednodušší.

Monsieur se v následujícím dopisu, který píše rytíři de Lorraine a zmiňuje o svých zálibách a vztahu s bratrem Ludvíkem: „*Anna Rakouská toužila po dceři; já se narodil*

⁶⁷ VERGÉ-FRANCESCHI, *Op.cit.*, str. 175-186.

⁶⁸ SCHULTZ, *Op.cit.*, str. 164-165.

jako chlapec. Ženské šaty nosím už od dětství a po pravdě řečeno moje vášeň pro muže vyhovuje na dvoře úplně všem. To, že musím čas od času poslouchat tyhle výtky, je dáno tím, že jsem na jejich vkus příliš chlap.' Ludvík nesnáší, když ho někdo předčí v bohatství, popularitě nebo slávě. Dokončil jsem svoji Apollónovu galerii, svůj Zrcadlový sál... Ludvík mě nemůže vsadit do vězení jako toho nešťastníka Nicolase Fouqueta, který se mu opovážil ukázat, že jeho zámek je krásnější než ten jeho. Ale jsem si jistý, že král Slunce bude mít brzy svůj vlastní zrcadlový sál! (...) chtěl si vždy přisvojit ty nejkrásnější věci, nejkrásnější ženy, nejkrásnější chvalozpěvy. To je mi jedno. Jen ať mě nechá milovat vás, to je všechno, oč ho žádám! Naštěstí nesnáší muže, jinak byste tady se mnou nebyl."⁶⁹

⁶⁹ VERGÉ-FRANCESCHI, *Op.cit.*, str. 190-192.

7. Filip v manželském svazku

7.1 Henrietta Anna Stuartovna

Volnost, kterou dal Ludvík svému bratrovi v rámci vybírání společníků měla své hranice. Jako králův bratr musel plnit manželské povinnosti. Ve Filipově životě se objevily dvě významné ženy. Sňatková politika, kterou vedl stejně jako ostatní panovníci i Ludvík XIV., vyžadovala, aby se bratr oženil. Jeho první manželkou se stala Henrietta Anna Anglická, dcera popraveného krále Karla I. Stuarta a Henrietty Marie Francouzské (sestry Ludvíka XIII.), narozena v létě roku 1644.⁷⁰

Anglická princezna neměla lehké dětství. Narodila se jako poslední, osmé dítě a již ve dvou letech ji matka odvezla do Francie. Nejdříve do Louvru, později na zámek Saint-Germain-en-Laye, kde ale vypukla Fronda, což bylo šlechtické povstání s následnou občanskou válkou, a příjem finančních prostředků pro sestru Ludvíka XIII., se výrazně snížil. Karel I. v té době bojoval v Anglii proti svému parlamentu. V roce 1649 boj prohrál a zemřel na popravišti.

Henrietta Marie Francouzská se v době exilu pokoušela naplánovat pro svou dceru manželství ve Francii. Její status vyhnankyně nepřinášel kandidátům žádné výhody. Exil se stal ponižujícím a dlouhodobým, neboť v rodné Anglii se chopil moci pozdější lord protektor Oliver Cromwell. Úlevu přinesl až rok 1658 a jeho smrt. Jeho nástupcem se stal syn Richard, který ovšem postrádal mocenské spojení a v roce 1659 na svou funkci rezignoval. Karel II., bratr Henrietty Anny, se v roce 1660 chopil moci a vrátil Stuartovce na anglický trůn. Od té chvíle se Henrietta stala výbornou partií.

Chladná anglická princezna byla na tehdejší vkus příliš vysoká a hubená. Dle dobových obrazů můžeme zaznamenat protáhlou tvář, velký nos, špatné zuby, kulatá záda, jedno rameno vyšší než druhé. Na druhé straně však oplývala šarmem, jiskřivou inteligencí a jemnost a vtip jí také nebyly cizí. Projevovala se u ní touha dominovat a i jistý druh koketérie. Její grácií propadl celý dvůr.⁷¹

7.1.1 Sňatek Henrietty a Filipa, vévody orléanského

⁷⁰ VOLTAIRE.: *Siècle de Louis XIV: Les meilleurs auteurs classiques français et étrangers*. Paris: Ernest Flammarion, Éditeur, str. 191.

⁷¹ SCHULTZ, *Op.cit.*, str. 108-110.

1. dubna roku 1661 si Henrietta Anna Anglická vzala *Monsieura*, králova bratra Filipa, od února téhož roku již vévodu orleánského. La Fontaine k této příležitosti napsal:

*O couple aussi beau qu'heureux
Vous serez toujours aimables;
Soyez toujours amoureux*

Jak přešťastný a krásný pár,
Jenž bude vždycky milován
ať vládne láska vám, ne svár⁷²

Ovšem důležitější byly státní zájmy, o nichž se ve svých *Pamětech* zmiňuje samotný Ludvík XIV.: „*Můj bratr byl oddán se sestrou anglického krále, čemuž jsem byl rád i vzhledem k zájmům státu, neboť moje spojenectví s tímto národem za Cromwella zasadilo takřka poslední ránu ve válce se Španělskem a přinutilo nepřátele zcela zanechat obrany Nizozemí, takže by mi museli přiznat, kdybych po tom toužil, ještě větší výhody, než jaké obsahoval pyrenejský mír. Vývoj událostí v Anglii mezitím změnil směr, Cromwell byl po smrti a král zpátky na trůně. (...) Sňatek mého bratra udržel anglického krále na mé straně.*“⁷³

Kardinál Mazarin několik měsíců před svatbou s Henriettou zamýšlel, že by se Filip oženil s *Grande Mademoiselle*, dcerou Gastona Orleánského. Tato o třináct let starší vévodkyně se ovšem nejevila jako dobrá partie a bylo třeba upevnit výše uvedené spojenectví s Anglií. Bohužel si *Monsieur* ani *Grande Mademoiselle* nerozuměli, neboť si z něj utahovala, že se například vrátil z maškarního plesu převlečený za dívku. Dobírala si ho a netušila, že Filip tyto posměšky těžce nesl a přese všechno dbal na svoji důstojnost.⁷⁴

7.1.2 Anglická princezna a Ludvík XIV.

Henrietta také nenašla, a ani nemohla najít ve svém manželovi muže, který by jí imponoval. Sňatkem tato sedmnáctiletá mladá dáma získala titul Madame. To však nebylo vše. Stala se z ní duchaplná a elegantní princezna. Půvabná proměna neunikla ani samotnému králi, který si potrpěl na krásné a inteligentní ženy. Henrietta též v mužném králi viděla člověka, kterého nikdy nemohla vidět ve svém manželovi a nevynechala žádnou příležitost k upoutání panovníkovi pozornosti.⁷⁵ „*Každý den se koupala; navzdory*

⁷² CRONIN, *Op.cit.*, str. 83.

⁷³ Paměti krále Slunce, *Op.cit.*, str. 52.

⁷⁴ CRONIN, *Op.cit.*, str. 83.

⁷⁵ SCHULTZ, *Op.cit.*, str. 110-111.

vedru vyjížděla v kočáře na projížďky a vracela se zpátky na koni a za ní všechny dámy, oblečené v galantních šatech, nalíčené a s tisíci pery v kloboucích, v doprovodu krále a mládeže ode dvora; po souper nastoupili do kolesek a za zvuku houslí strávili část noci projížďkami po březích kanálu.“ (Schultz: str. 111) Den co den objevovali společné zájmy, ať už se jednalo o umění, divadlo či tanec. Madame de La Fayette se o tomto vztahu vyjádřila následovně: „Král a madame pokračovali, aniž vyslovili, co jeden ke druhému cítí, v tomto způsobu života, jenž nenechával nikoho na pochybách, že mezi nimi existuje více než pouhé přátelství.“⁷⁶ Celou situaci vyjádřil poněkud drsněji francouzský básník a prozaik 19. století, Arsène Houssaye: „Král se nudil s královnou, Madame se nudila s Monsieurem.“⁷⁷

Král, který mohl mít jakoukoliv ženu, vzplanul citem právě k manželce svého bratra. Filipovi dával opět najevo, že není ničím více než druhorozeným synem. *Monsieur* sice svou manželku nemiloval, ovšem tato bratrova hra ho iritovala. Nechtěl být u dvora za blázna a styděl se, že se ho jeho vlastní manželka a bratr snaží u dvora zahanbit. Král potřeboval předejít podezřením, která by se mohla objevit v rámci „vztahu“ s Henriette a sehrál u dvora malé divadlo. Pro nerušená setkání krále a *Madame* se Ludvík začal dvořit nejprve Olympii Manciniové⁷⁸ a později sedmnáctileté dvorní dámě anglické princezny, Louise de la Vallière. Nikdo ale netušil, že touto nevinnou hrou započne milostný román, ve kterém nakonec Henrietta bude hrát jen smutnou a krátkou roli. Král se do mladé dvorní dámy zamiloval, posílal jí dary a *Madame* se tak chytla do vlastní pastí.

7.1.3 Vztah Henrietty Anny a *Monsieura*

Henrietta a Filip nežili ve šťastném manželství. Rozpory podpořila i skutečnost, že anglická princezna neměla vůbec v oblibě *Monsieurova* milce, rytíře de Lorraine, a přičinila se velkou mírou na jeho vyhnání.⁷⁹ I přes nepříznivé vztahy spolu *Madame* a *Monsieur* zplodili tři děti. Můžeme zmínit například Marii Louisu Orleánskou, která se provdala za krále Karla II. Španělského, a též Annu Marii Orleánskou, jejímž mužem se stal Viktor II., král Piemont-Sardinský a Sicilský.⁸⁰

⁷⁶ M.- M. de la Fayette, *Mémoires de la cour de France pendant les années 1688 et 1689*. Paris, 1962.

⁷⁷ HOUSSAYE, Arsène: *Mademoiselle de La Vallière et madame de Montespan*. Paris: Plon, 1860.

⁷⁸ Francouzská šlechtična, intrikánka, špiónka, údajně též milenka Ludvíka XIV.

⁷⁹ SCHULTZ, *Op.cit.*, str. 110-112.

⁸⁰ VOLTAIRE, *Op.cit.*, str. 191-192.

Anglická princezna od malička trpěla častými nemocemi, což znamenalo i její porody. Některé děti se narodily mrtvé, jiné zemřely ihned po porodu. Dospělého věku se tak dožili jen tři. V červnu roku 1670 náhle dostala horečky a lékaři okamžitě použili studenou cikorkovou vodu, aby ji snížili. Doktoři ale byli bezradní, neboť žádná léčba nezabírala. Na dvoře se okamžitě spustily klepy, že ubohou *Madame* otrávil buď rytíř de Lorraine, nebo nějaký jiný Filipův milenec. Jiní dokonce tvrdili, že svou ženu zabil *Monsieur* sám, ovšem příliš nevěřili tomu, že by toho byl se svou povahou vůbec schopen. Nakonec se po pitvě zjistilo, že měla absces na játrech. Zemřela 30. června 1670.⁸¹

7.2 Kultura na dvoře Ludvíka XIV.

Svazek Henrietty a Filipa ovšem nepřinesl jen trápení pro obě strany, nýbrž i určitou míru porozumění. Společným koníčkem se stala kultura, kterou podporoval nejen Ludvík XIV. a Henrietta, ale i *Monsieur*. Král roku 1666, s pomocí ministra financí Colberta, nechal zřídit Akademii věd a Akademii „malířství, sochařství a architektury.“ Sedmnáctému století dominoval Klasicismus, pro který byla inspirací antika a střízlivý rozum. Důležitou roli sehrál řád a pravidelnost, dodržování jednoty času, místa a děje. Největší zájem se obracel k divadlu. Mezi významné francouzské dramatiky té doby určitě patří Pierre Corneille, který je autorem například tragikomedie *Cid*. Dalším významným autorem tragédií byl Jean Racine, především díky dílům, jako *Faidra* či *Berenika*.⁸²

7.2.1 Vliv *Madame* a *Monsieura* na vznik francouzského dramatu

Jak bylo již zmíněno, Henrietta, manželka Filipa Orleánského, našla mnoho společných zálib s králem Ludvíkem. Mezi ně rovněž patřilo divadlo a anglická princezna se stala iniciátorkou různých událostí. Například přispěla k námětu hry *Berenika* od Racina a *Titus a Berenika* od Corneille. Tito dva rivalové si často konkurovali. Henrietta oba vyzvala, aby napsali hru, jejíž téma bylo velice podobné tehdejšímu, již zmíněnému, vztahu Ludvíka a Marie Manciniové.⁸³

⁸¹ MITFORD, Nancy. *Král Slunce: [život francouzského krále]*. (Překlad: Markéta JANOUCHOVÁ). Ostrava: Domino, 2000, str. 46-47.

⁸² ŠRÁMEK, Jiří. *Panorama francouzské literatury od počátku po současnost*. Brno: Host, 2012, str. 147-148.

⁸³ LEVI, *Op.cit.*, str. 183.

Monsieur též obohatil francouzskou literaturu a divadlo, a to zejména objevením dramatika a zakladatele klasicistické mravoličné a charakterové komedie. Za toho můžeme právoplatně pokládat Jeana-Baptista Poquelina, známého spíše pod pseudonymem Molière. K nejznámějším divadelním hrám patří *Tartuffe*, *Misanthrop*, *Lakomec* atp.

Ačkoliv se ve většině publikací dočteme, že prvním mecenášem Molièra byl Ludvík XIV., není tomu tak. Bratr Filip se za Jeana-Baptista Poquelina musel u krále přimluvit a Ludvík dramatikovu hereckou společnost až poté vzal pod svou ochranu. Ludvík toho věděl o divadle velmi mnoho, neboť se sám věnoval herectví a tančil v baletu. Molière dle Ludvíka nestál jako herec za nic a tudíž se nemohl stát ani vynikajícím tragédem. Podporoval proto jeho vlohy pro komedii.⁸⁴ K rozvíjení dramatikova talentu dopomohla i Henrietta Anglická, která nabídla Molièrově kočovné společnosti divadlo v Palais Royal a podílela se na jeho tvorbě. Stála u vzniku „*Školy žen*“, její rysy autor propůjčil Eleonoře ve „*Škole manželů*“ či Eliantě v „*Misanthropovi*“.⁸⁵

7.3 Elisabeth Charlotta Falcká

Od smrti Henrietty Anglické neuplynul ani rok a král se chystal z důvodů sňatkové politiky znovu oženit svého mladšího bratra. Vybrána mu byla falcká princezna Elisabetha Charlotta z Wittelsbachu, dcera Karla Ludvíka Falckého a Charlotty Hessensko-Kasselské, vnučka Zimního krále Fridricha Falckého. Aby se mohla stát manželkou francouzského prince, musela přestoupit na římsko-katolickou víru. Liselotte ve své korespondenci vzpomíná na konverzi následovně: „*Když jsem přijela do Francie, u mé konverze asistovala spousta biskupů a arcibiskupů, kteří měli posílit mou katolickou víru. Ale bylo pro mne obtížné spatřit, v čem ta katolická víra spočívá. V základu mi představili věc stejným způsobem, ale jak došlo na interpretaci, ani jeden nesdílel víru/názor toho druhého. To mě dost rozesmálo, ale nebyla bych si jistá, čeho se do budoucna držet, kdybych neměla (jak říkají Angličané), moje vlastní malé náboženství.*“⁸⁶

⁸⁴ ŠRÁMEK, *Op.cit.*, 151-153.

⁸⁵ SCHULTZ, *Op.cit.*, str. 180.

⁸⁶ ORLÉANS, Elisabeth Charlotte d': *Lettres de Madame Duchesse d'Orléans née Princesse palatine*, AMIEL, O. (Ed.): Paris, 2000, str. 231.

7.3.1 Svatba *Monsieura* a *Liselotte*

Ke svatbě došlo 16. listopadu roku 1671. Filip Orleánský a *Liselotte* se velmi lišili. Francouzská historiografie popisuje *Madame* jako nemožné děvče, které se nezajímalo o módu, zbožňovalo lov a jezdilo neúnavně na koni. Samu sebe nenáviděla za to, že se narodila jako žena, neboť mužské zábavy jí byly přednější. Hovořilo se o ní jako o dámě odpudivého vzhledu a obhroublých mravů, což ona nikdy nevyvracela a dokonce s tím souhlasila. Její apetit neznal hranice. K prasknutí se cpala zelím a vepřovým a prolévala své hrdlo pivem. Vedle ní vypadal *Monsieur* ještě více jako žena, což přidávalo na směšnosti jejich soužití. Ačkoliv oba tak trochu vypadali jako žena, charakterově se zcela lišili. Filip byl ustrašený, „*přemrštěně zdvořilý slaboch*“ (Leitner: str. 63), *Madame* zato upřímná, silná, v jednáních otevřená a občas prostořeká.

Netušila, na jaký dvůr se přivdala. Postupem času odhalovala milence a dokonce milenky, kterými se její muž obklopoval. Pohlížela poté na dvůr ve Versailles i na rezidenci Saint-Cloud jako na zkažené místo na zemi. Nikdy nepřestala být Němkou ve Francii.⁸⁷

Otázkou tedy zůstává, jaké soužití Filipa a *Liselotte* čekalo. Historiografie nám nabízí pohled na jejich svatební noc, který nás donutí se pousmát: „*Monsieur se stále projevoval jako zbožný. Do postele si vždy bral růženec, na němž byla přivěšena spousta medailonků, a ten používal při modlitbě před spaním. Když bylo domodleno, slyšela jsem hlučné chřestění přívěsků, jak jimi pohyboval pod pokrývkou. Řekla jsem mu: ‚Bůh mi odpusť, ale mám dojem, že ty medailonky provázíte místy, která jsou pro ně neznámá! Monsieur odpověděl: ‚Mlčte! Spěte! Nevíte, co říkáte...‘ (...). Jednou v noci Madame potichu vstala. Postavila světlo tak, aby dosáhlo na lože, a ve chvíli, kdy začal medailonky třít pod přikrývkou, ho vzala za ruku a se smíchem mu řekla: ‚Teď už to nemůžete popřít.‘ Monsieur se rozesmál a řekl: ‚Vy jste hugenotka a nevíte, jakou moc mají relikvie a obrazy Panny Marie. Ochrání od všeho zlého partie, o něž jsou třeny. Liselotte mu odpověděla: ‚Prosím vás o prominutí, Monsieur, ale vůbec jste mě nepřesvědčil, že je výsada Panny*

⁸⁷ LEITNER, Thea. *Královské skandály*. (Překlad: Milada KOUŘIMSKÁ). Praha: Melantrich, 1993, str. 60-67.

Marie navštěvovat svou podobou partie určené ke zbavení panenství. Monsieur se musel smát a řekl: „Prosím vás, nikomu to neříkejte...“⁸⁸

Postupem času k sobě našli cestu a Philippe Erlanger píše: „*Monsieur pocítil radostné překvapení. Jaká úleva mít ženu, jež nebude soupeřkou, již je cizí koketerie, nezná intriky, vůči krásným mladíkům je lhostejná, ženu, která nechtěla, netoužila být ani tajnou rádkyní a v neposledku ženu bujarou, přímočarou, že se ostych vůči ní zdál směšný a mohlo se s ní jednat jako s kamarádkou, snad i důvěrníci!*“⁸⁹

7.3.2 Vztah Elisabeth s králem Slunce

Dobrého přátelství Elisabeth dosáhla i s Ludvíkem XIV., který ji po celý svůj život měl velice rád. Oceňoval její svěžest a živelnost a též její lásku pro hony. Jezdila s ním tedy lovit a jezdili hodiny a hodiny na koni. Liselotte propadla kouzlu panovníka, a stejně jako první žena Filipa se do Ludvíka zamilovala. *Monsieur* jí nikdy nemohl dát lásku, po které by toužila, ovšem nejspíš k žádné milostné aféře mezi králem a falckou princeznou nedošlo. Jejich vztah neprobíhal vždy ideálně. Nejbolestivější z nich pro Elisabeth byla „válka o dědictví falcké“. Ačkoliv se princezna po sňatku s Filipem vzdala všech svých nároků na trůn, po smrti jejího bratra se Francouzi vrhli na Falc. Hrůza trvala 11 let, a to od roku 1688 a skončila srovnáním Falce se zemí.

Další trhlinu představovalo velice dobře utajené manželství Ludvíka XIV. a Françoise Scarronové⁹⁰, později markýzy de Maintenon. Král ji miloval a Liselotte nenáviděla. Falcká princezna se proslavila svými upřímnými dopisy, které zasílala celý svůj život svým příbuzným a ve kterých se otevřeně vyjadřovala o mnoha členech dvora. Ve svých psaních nevynechala ani pasáže, kde se nevhodně vyjadřovala o paní de Maintenon. Nazývala jí ženou, která chce vládnout nade všemi, jako o „Zatmění Slunce“, které představovala pro Ludvíka apod. *Madame* velice dobře věděla, že její dopisy jsou kontrolovány a čteny policií, přesto se nevyhnula tomu, aby si v nich vybíjela svou zlost a

⁸⁸ BENZONI, Juliette. *V loži králů: svatební noci*. Praha: Brána, 2012, str. 79.

⁸⁹ ERLANGER, Philippe: *Louis XIV*, Paříž: Arthème Fayard, 1965, str. 121.

⁹⁰ Vychovatelka nelegitimních dětí Ludvíka XIV., které měl s Madame de Montespan, později milenka krále a nejspíše i manželka Ludvíka XIV.

sdělovala svým příbuzným pravdu, kterou se nikdy neodvážila říct králi do očí. Jak již bylo zmíněno, zůstávala patriotkou a nikdy se z ní nestala opravdová Francouzka.⁹¹

Chování krále vůči všem a především vůči ženám nebylo ukázkové. Zejména v mládí v lidech vzbuzoval hrůzu. Nechápal, že je žena jemnější než muž a nebral v potaz její zranitelnost. Pokud jedna z jeho milenek otěhotněla, musela svůj pozeňnaný stav skrývat. Poté rychle a v tichosti porodila a ihned jak to jen bylo trochu možné, se připojila zpět ke dvoru. O děti se staraly guvernanky či byly odvezeny do kláštera.⁹²

7.3.3 Manželství falcké princezny a Vévody orleánského

Vztah Liselotte a Filipa se nicméně v průběhu času měnil. Falcká princezna nesnášela jeho milce, a to především rytíře de Lorraine. Ten profitoval celý život z finančních prostředků krále, které získal právě díky vztahu s *Monsieurem*. Chtěl se manželek svého milovaného zbavit a převzít neomezenou vládu nad vévodovým rozpočtem. Liselotte dostávala peněz velmi málo a manželé se hádali. Po aféře s dopisy, ve kterých se falcká princezna hanlivě vyjadřovala o paní de Maintenon, ztratili i Ludvíkovo přátelství.

Středem jejího života se staly její děti, Filip, později Regent za nezletilého Ludvíka XV. a Elisabeth Charlotta Orleánská.

7.3.4 Dědictví orleánské větve

Ludvík Filipovi určil, koho si měl vzít za manželku a očekával od něj samozřejmě potomky. *Monsieur*, vždy v závěsu svého bratra, neměl možnost řádně prokázat své schopnosti, ale s pomocí především své druhé manželky založil dynastii, která ovlivnila budoucnost. Stál-li ve stínu staršího bratra po většinu svého života, po své smrti z něj vystoupil.

Filip I. Orleánský je považován za „dědečka Evropy“. Díky sňatku své dcery Elisabeth Charlotty s Leopoldem Josefem, vévodou Lotrinským, se stal prarodičem Františka I. Štěpána Lotrinského, císaře Svaté říše římské a manžela Marie Terezie. Zasáhl tedy velmi významně do dějin českého národa i do vývoje Evropy. Každá římsko-katolická

⁹¹ LEITNER, *Op.cit.*, str. 67-72.

⁹² MITFORD, *Op.cit.*, str. 50-51.

královská rodina Evropy má *Monsieura* mezi svými předky, neboť jeho potomky jsou po Ludvíkovi XIV. všichni králové Francie, též Marie Antoinetta (před francouzskou úpravou jména - Maria Antonia), manželka Ludvíka XVI. či syn Napoleona I. Bonaparte.⁹³

7.3.5 Filip II. Orleánský, Regent

Nejvýznamnější roli v historii sehrál syn Filip II. Orleánský. Liselotte neměla nikdy dobrý vztah s milenkami krále Slunce, a tak ji i jejího manžela *Monsieura* rozhořčilo, když Ludvík rozhodl o sňatku jejich syna Filipa s Marie Françoise. Pozdější manželka regenta se narodila Ludvíkovi a jeho milence madame de Montespan a roku 1661 byla uznána jako oficiální královská dcera „*fille de France*“. Sňatku tedy nic nebránilo. Falcká princezna to považovala za naprostý skandál a ve svých dopisech to dala důrazně najevo. Filip jen přikyvoval, neboť mu za tento sňatek král slíbil obrovské věno a udělení Řádu svatého Ducha⁹⁴ rytíři de Lorraine. Manželství budoucího regenta a Marie Françoise nakonec nedopadlo špatně, a v rámci vzájemné tolerance spolu žili relativně poklidný život. Marie Françoise Filipovi tolerovala i jeho výstřelky, kdy oplodnil jednu herečku i bouřlivou milostnou aféru s jednou z dvorních dam.⁹⁵

Filip, původně vévoda z Chartres, pozdější vévoda orleánský a pokračovatel linie Bourbon-Orléans, narozen roku 1674, nezapřel své dědičné rysy a i vlivem výchovy se svému otci velmi podobal. Dostalo se mu všestranné a velice pečlivé výchovy. Vynikal inteligencí, pracovitostí a zájmem o humanitní vědy. Zářil i jako voják a byl srovnáván s mladým de Condém. Stejně jako život jeho otce, i ten Filipův doprovázelo velké množství skandálů a vedl rozmařilý libertinský život. Navíc se věnoval i okultním vědám a alchymii, což se Ludvíkovi XIV. nelíbilo.

Okolnosti ovšem tomuto mladému vévodovi pomohly, a poté, co Ludvík Veliký přežil svého nejstaršího syna a mnoho jeho potomků záhadně zemřelo, se stal Regentem za nezletilého vnuka Ludvíka XIV. Parlament neuznal závěť a Filip odstavil po králově skonu veškeré své odpůrce. Jako Regent vedl mírovou politiku, snažil se o spravedlivější rozdělení daní, zlepšení ekonomiky i financí. Opustil Versailles a sídlil v pařížském Palais-Royal. O mladého Ludvíka XV. se velice dobře staral a připravil ho na převzetí trůnu. Pro

⁹³ MITFORD, *Op.cit.*, str. 45.

⁹⁴ Rytířský řád a nejvyšší francouzské vyznamenání.

⁹⁵ MITFORD, *Op.cit* str. 125-126.

vládnutí měl nesporné vlohy, ovšem historie si ho pamatuje spíše jako zhýralce a jeho regentství jako období uvolněných mravů. Dostal se do stínu, i když nebyl druhorozeným, ale významným Regentem.⁹⁶

7.3.6 Úmrtí Liselotte a Filipa I., vévody orleánského

Vraťme se nyní zpět k bratrovi Ludvíka Velikého a jeho druhé manželce Elisabeth. Kolem 40. roku života se začala u falcké princezny projevovat obrovská chuť k jídlu. Díky apetitu se těšila spíše dobrému zdraví, a tak překonala i neštovice. *Monsieur* však nesdílel její slabost pro dobré jídlo a ke konci života ji definitivně opustil, protože si chtěl vychutnat zbytek života. Falckou princeznu tak už těšily jen její děti a Filipa naopak společníci, které podporoval stále vyššími finančními obnosy a trávil více času u hazardních her.⁹⁷

Vztah Filipa a Ludvíka se ke konci *Monsieurova* života zhoršil. Po celý život spolu měli velice dobré vztahy. Filip nikdy proti svému bratrovi neintrikoval a Ludvík mu z vděčnosti uvolňoval tučné finanční prostředky. Vévoda orleánský se nemohl smířit s tím, jak král jedná s jeho synem, vévodou z Chartres. Ludvík Veliký nevyužil potenciál svého synovce a ten, jak jsme již zmínili, se nudil a vedl tedy podobný život jako jeho otec. Král Slunce se opět snažil nevzbudit ve svých příbuzných pocit, že by se mohli stát mocnějšími, než byl on sám. Ludvík naopak obviňoval bratrova syna ze skandálního způsobu života a snížil svému mladšímu bratrovi *Monsieurovi* apanáž kvůli nákladům na další válku. Mezi bratry došlo k prudké hádce a neuklidnili se ani u oběda, kdy druhorozený syn Ludvíka XIII. nevypadal vůbec dobře. Král mu doporučil, aby mu pustili žilou. Po jídle se Filip vrátil do Saint-Cloud, ale pozdě večer se mu udělalo zle a jeho syn poslal kurýra ke králi. Ten však byl na svého bratra nadále našťvaný, a tak ho nejel ihned navštívit. Až po příjezdu dalšího kurýra se oblékl a spěchal za svým mladším bratrem. S paní de Maintenon ho však našli již v bezvědomí. Vše začalo těsně po večeři, kdy se zhroutil a Liselotte za ním rychle běžela. Zde se projevila Filipova povaha. *Madame* ležela s nachlazením, a i přesto, že ke svému muži přiběhla, Filip ji okamžitě poslal zpět do postele. Poté se o něj postaral jeho syn. Několikrát mu pustili žilou. Upadl do kómatu, ze kterého se již

⁹⁶ CHÉRUUEL, *Op.cit.*, 1873, k. XII - XVII.

⁹⁷ LEITNER, *Op.cit.*, str. 80-81.

neprobral. Filip I., vévoda orleánský, otec mnoha dětí, tvůrce etikety a protokolu ceremonií vydechl naposledy na následky záchvatu mrtvice před polednem 9. června 1701.

Jeho smrt zasáhla mnoho lidí, jak ve Versailles, tak v Saint-Cloud. Uměl pořádat takové večírky, že se jim málokdo mohl vyrovnat, plné zábavy a překvapení. Díky němu se stále u dvora něco dělo. Milenka Ludvíka XIV, Athénaïs de Montespan truchlila velice dlouho a podnikala dlouhé procházky v přírodě. Filip jí byl vždy oporou a neopustil ji ani ve chvílích, kdy odešla od dvora.

Madame ztratila všechna privilegia a své postavení. Smrt svého muže nesla těžce v každém ohledu. Děsila se ovšem toho, že bude muset odejít do kláštera, ale paní de Maintenon se přimluvila u krále a Liselotte zůstala ve Versailles. I přesto, že se o ní Elisabeth vyjadřovala v minulosti velmi špatně, zachovala se nadmíru velkoryse. Nezbyl jí ale žádný majetek, neboť *Monsieur* vše prohýřil. Zachránil jí král a její syn. Dostávala od nich roční rentu, která jí zaručovala dostatečné zabezpečení a pohodlný život. *Madame* ale díky dobrému vychování se k zesnulému manželovi nezachovala pomstychtivě, a to i přes to, že jí nevěnoval v rámci jejich soužití dostatečnou pozornost. Aby se o něm v budoucnosti nikdo moc nedozvěděl, spálila všechny milostné dopisy jeho společníků s nadějí, že se o jeho hříšném životě skoro nic nerozšíří a nepřetrvá do budoucnosti v pamětech.

Liselotte přežila i svého krále Ludvíka, který zemřel v roce 1715.⁹⁸ Po smrti manžela podporovala vzdělance a celý svůj život zasvětila státu a dětem. Před svou smrtí ještě absolvovala korunovaci Ludvíka XV. v Remeši, ke kterému chovala hluboké přátelství. Zemřela nejspíše na následky špatného pouštění žilou a únavu, která se navýšila o její cestu právě do Remeše. Její tělo se na její zákaz nepodrobilo pitvě. Svět opustila 8. prosince roku 1722.⁹⁹

Ve Francii v letech 1715-1723 vládl Regent Filip II. Orleánský za nezletilého Ludvíka XV. Poté se tedy královské moci chopil sám Ludvík XV. a vládl stejně jako Ludvík XIV. absolutisticky. Šlechta vedla stejný způsob života a dvory se stále pyšnily

⁹⁸ MITFORD, *Op.cit.*, str. 192-195.

⁹⁹ ORLÉANS: *Mélanges historiques, anecdotes et critiques*. 1807, s. XV.

slavnostmi. Jeho vláda trvala bezmála šedesát let a udržela postavení Francie v rámci Evropy.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala osobnosti bratra francouzského krále Ludvíka XIV., jeho výchově, životu u dvora, politické situaci ve státě a v neposlední řadě muži, jenž ovlivnil historii. Jak jsme již naznačili v úvodu, zmapovat jeho život nebylo jednoduché. K dispozici jsme měli dvě skupiny svědků, a to soudobé pozorovatele a odborné publikace historiků 19. a 20. století. Ani jedna z těchto skupin nepředkládala zcela objektivní pohled. Jejich texty tíhnou k interpretaci a subjektivita je na překládané práci velmi zřetelně vidět.

V první části jsme seznámeni s historií Bourbonů a ostatních panovnických dynastií, jež do konce 17. století vládli ve Francii. V rámci chronologie vyprávění je pro bližší pochopení rozvíjeného tématu následně charakterizována vláda Ludvíka XIII. a jeho manželky Anny Rakouské.

Problematika specifické výchovy královských synů se odrazila na veškerých budoucích událostech. Rozdílný přístup rodičů a vychovatelů k Ludvíkovi XIV. a Filipovi Orleánskému, se projevil zejména v dospělosti. Ludvík jako svrchovaný vládce a Filip jako druhorozený syn, který nikdy neměl ohrozit suverénní pozici krále. K soupeření na úrovni „boje o trůn“ tedy nikdy nedošlo.

Neznamená to, že by se *Monsieur* nemohl stát dobrý králem. Jeho poslušnost a oddanost vůči panovníkovi byla po celý život ukázková. Kdyby se výchova dvou královských synů nelišila, historie by byla psána možná jinak.

Rivalita bratrů se projevovala, ale pouze – dalo by se říci v „nevinných“ událostech, které doprovázely jejich život. Můžeme hovořit například o zvelebování zámků obou bratrů, o slavnostech, které pořádali či o oblečení, které si oblékali. Platilo pravidlo, že nikdo - a to ani druhorozený královský syn, nesměl předčít krále a to v žádném počinu. Filip se neustále snažil svého bratra oslnit, toužil po uznání a respektu. Pokud se zdálo těžké být králem, jaké to asi bylo narodit se jako jeho bratr?

Nemohl zasahovat do státních záležitostí. Válku zažil a podílel se na velení nejspíše jen dvakrát, neboť Ludvík nemohl unést jeho vítězství a slávu. V rámci etikety obdržel právo volby pravidel, a přesto málokdo ví, že nebylo vše zásluhou jen Ludvíka XIV. Zastínit mladšího bratra se stalo jednoduchým, neboť dějiny uvádějí jako vítěze krále, nikoliv malé postavy v rámci jednotlivých bitev. Říká se: „v této válce zvítězil král

Ludvík“, nikoliv Filip Orleánský. Historie je psána vládci a vítězi, o lidech ve druhé linii, šedých eminencích lze těžko nacházet informace, prameny či zajímavosti. Přesto by se bez těchto „méně zajímavých“ osobností ubíraly dějiny jinými směry.

Monsieur ovšem nepodlehł této „domnělé“ porážce a byl králem ve svém vlastním království. Organizoval slavnosti, krásně se oblékal a užíval si života. Vévoda de Saint-Simon se o něm vyjadřoval jako o nicotném člověku, který se utápí v malichernostech. Ale copak se dnešní doba tolik liší od éry krále Slunce? Lidé se rádi oblékají, vyrážejí do společnosti a užívají si toho, co mohou a nesnaží se zvrátit nezvratitelné. Narodil se jako druhorozený, žil jako druhorozený a tak i zemřel.

Ovlivněn výchovou a svými zženštilými sklony se setkával s muži a peníze, které získával od krále, plně využíval a obdarovával své okolí. Sám sobě nezakazoval nic, což nám ostatně dokládá mnoho specifických citací.

Veřejnost zná většinou Filipa pouze coby literární postavu z románu Alexandra Dumase. Největším přínosem bakalářské práce mělo být dosažení částečné rehabilitace a uvedení věci na pravou míru. Snažila se zmapovat všechny podstatné body a podat svědectví z více úhlů. *Monsieur* je vylíčen jako oběť své doby, postavení i vlastního života. Nejprve Filip jako mladík ovlivněný výchovou, později zženštilý muž vyžívající se v radovánkách a v závěru poslušný bratr, který své „neštěstí“ obrátil ve svůj prospěch.

Zde hovoříme o Henriette Anglické a Liselotte, dvou manželkách, které dopomohly k utvoření rodové větve, která významně poznamenala budoucnost. *Monsieurova* dcera z druhého manželství ovlivnila dějiny českého národa sňatkem s dědečkem Františka I. Štěpána Lotrinského. Tento, později římský císař, byl manželem Marie Terezie. Jméno této panovnice zná opravdu každý, ale koho by napadlo, že Filip I. Orleánský, bratr Ludvíka XIV. je prarodičem jejího manžela. A přitom stačilo tak málo, aby se z „nevýznamného“ druhorozeného bratra stala osobnost, která ovlivní vývoj Evropy.

Prodloužením tohoto tématu by mohla být osobnost Filipa II. Orleánského, Regenta, který vládl ve Francii v době nezletilosti Ludvíka XV. Jeho matka, Elisabeth Charlotta Falcká napsala svým příbuzným mnoho dopisů. Srovnáním různých překladů a rozvinutím jejího vztahu s Filipem by mohlo přinést také velmi zajímavé poznatky.

Nabízí se mimo jiné i srovnání odborného a literárního pohledu na bratra krále Ludvíka XIV. Konkrétně by se mohlo jednat o dílo „*Muž se železnou maskou*“ od Alexandra Dumase. Vskutku by stálo za pokus srovnat román, stejnojmenný film s americkým hercem Leonardem Dicapriem, seriál *Versailles* či muzikál v divadle Broadway se soudobými *Paměťmi* nebo sekundární literaturou. Myslím, že by se našlo mnoho způsobů, jak téma nadále pojmout a obohatit.

Résumé

Philippe de France, duc d'Anjou à sa naissance puis duc d'Orléans en 1660, parfois surnommé Philippe d'Orléans était un prince de la famille royale française, fils de Louis XIII et d'Anne d'Autriche, et frère cadet de Louis XIV. Philippe d'Orléans est entré dans l'histoire seulement comme un fils second-né. Il a vécu dans l'ombre d'un frère aîné qui s'est assis sur le trône et est devenu l'un des monarques les plus importants de la France. Le texte en question révèle peu à peu des faits qui ne sont pas trop familiers au public et tente de mettre en évidence la personnalité du Duc.

La première partie parle de l'histoire des monarchies régnantes en France depuis le 16ème siècle. La section suivante traite de la période des guerres civiles et du gouvernement de Louis XIII. La plus grande attention dans le présent ouvrage est consacrée au thème de l'éducation des fils royaux.

Louis XIV, dit « le Grand » et « le Roi-Soleil » était le roi de France et de Navarre. Il avait été élevé depuis l'enfance de façon à pouvoir s'asseoir sur le trône. Philippe, le frère cadet, n'était pas si important et il a été éduqué par des femmes, totalement dissocié de toutes les affaires politiques de l'État.

Le texte révèle progressivement l'histoire des relations entre les nobles à la cour royale et le problème de leur noble position. Entre autre, les aristocrates veulent améliorer leur position et éblouir le roi en organisant, par exemple, une meilleure fête pour célébrer son anniversaire. Monsieur essaie aussi de fasciner son frère. Il s'habille à la dernière mode, organise des festivals et feux d'artifice et embellit ses châteaux. Nous prenons connaissance de belles résidences et la mode du 17ème siècle.

Philippe ne l'a jamais emporté sur Louis XIV ni a réussi à le surmonter de quelque façon. Alors, il a dépensé son argent, dédié son temps à ses amants et des passe-temps. Il s'est inscrit dans l'histoire de France également à travers l'Étiquette, c'est-à-dire les règles des rituels sociaux, dont il était l'auteur, et avec laquelle il a influencé la cour royale et la société.

Il était entouré de favoris et ne cachait pas ses penchants homosexuels. Pourtant, il s'est marié deux fois et a engendré beaucoup d'enfants qui ont influencé l'histoire.

Il convient de mentionner Philippe d'Orléans, couramment appelé « le Régent » qui était le régent du royaume de France pendant la minorité de Louis XV. Le Parlement n'accepta pas le testament de Louis XIV et Philippe II, duc d'Orléans a progressivement éliminé tous ses adversaires. En tant que régent, il a soutenu une politique de paix et il a essayé d'une répartition plus équitable des impôts, l'amélioration de l'état de l'économie et des finances.

Philippe I, duc d'Orléans est mort le 9 juin 1701 à Saint-Cloud d'une crise d'apoplexie. Grâce à ses enfants, il est devenu célèbre après sa mort. Par exemple, il était le grand-père de François Ier (empereur des Romains). Nous ne pouvons généralement trouver des informations sur Philippe que dans des publications qui cartographient la vie de Louis XIV. Le devoir de Monsieur était toujours d'être moins que le roi pour ne pas être « un nuage devant le soleil. »

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární literatura:

DIDEROT: *Velká všeobecná encyklopedie*. Sv. II. Praha: Diderot, 2001. ISBN 80-902-7232-0.

DIDEROT: *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Sv. II. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-858-4117-7.

DIDEROT: *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Sv. III. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-858-4117-7.

HOUSSAYE, Arsène: *Mademoiselle de La Vallière et madame de Montespan*. Paris: Plon, 1860.

CHÉRUUEL, MM. a Ad. RÉGNIER FILS. *Mémoires du Duc de Saint-Simon*. I. Paris: Hachette, 1873.

Ludvík XIV.: *Paměti krále Slunce: úvahy pro poučení dauphinovo*. Praha: Prostor, 2007, (Překlad Martin Pokorný). ISBN 978-80-7260-176-9.

MONGRÉDIEN, Georges. *Mémoires: Paul de Gondi, cardinal de Retz*. Paris: Garnier, 1935.

MOTTEVILLE, F. de: *Mémoires*, éd. F. Riaux, Paris, 1806, 6 sv.

ORLÉANS, Elisabeth Charlotte d': *Lettres de Madame Duchesse d'Orléans née Princesse palatine*, AMIEL, O. (Ed.): Paris, 2000.

ORLÉANS: *Mélanges historiques, anecdotiques et critiques*. 1807, s. XV.

VOLTAIRE.: *Siècle de Louis XIV: Les meilleurs auteurs classiques français et étrangers*. Paris: Ernest Flammarion, Éditeur.

Sekundární literatura:

BENZONI, Juliette. *V loži králů: svatební noci*. Praha: Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-601-9.

BLUCHE, François. *Za časů Ludvíka XIV.: král Slunce a jeho století*. (Překlad: Josef KŠÍR). Praha: Argo, 2006. Každodenní život. ISBN 80-7203-675-0.

BORDONOVE, Georges. *Ludvík XIII.: spravedlivý "Král Tří mušketýrů"*. (Překlad: Jitka MATĚJŮ). Praha: Brána, 2001. ISBN 80-7243-119-6.

CRONIN, Vincent. *Ludvík XIV: král Slunce, velký panovník z rodu Bourbonů*. Praha: Brána, 1999. ISBN 80-724-3058-0.

DULONG, Claude. *Mazarin*. Paris: Perrin, c1999. ISBN 2-262-01285-7.

ERLANGER, Philippe. *Louis XIV*, Paříž: Arthème Fayard, 1965. ISBN 978-18-42126-59-2.

FERRO, Marc a Milena LENDEROVÁ. *Dějiny Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Dějiny států. ISBN 80-7106-888-8.

HOLŠTEJN, Radomil. *Rezidence francouzské královské rodiny (nejen) v 17. století*. Dobříš: Petr Dvořák - tiskárna, 2015. ISBN 978-80-87241-21-9.

KOVAŘÍK, Jiří. *Ludvík XIV.: život, doba a války krále Slunce*. Třebíč: Akcent, 2013. ISBN 978-80-7268-965-1.

KUDRNA, Jaroslav a kol.: *DĚJINY FRANCIE*. I. Praha: Svoboda, 1988.

LEITNER, Thea. *Královské skandály*. (Překlad: Milada KOUŘIMSKÁ). Praha: Melantrich, 1993. ISBN 80-7023-189-0

LEVI, A. H. T. *Ludvík XIV.: veřejný i soukromý život krále Slunce*. V Praze: Ikar, 2007. ISBN 978-80-249-0923-3.

MITFORD, Nancy. *Král Slunce: [život francouzského krále]*. (Překlad: Markéta JANOUCHOVÁ). Ostrava: Domino, 2000. ISBN 80-86128-75-X.

SCHULTZ, Uwe. *Ludvík XIV. a jeho doba: vládce z Versailles*. Praha: Beta-Dobrovský, 2008. ISBN 978-80-7306-350-4.

ŠRÁMEK, Jiří. *Panorama francouzské literatury od počátku po současnost*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-565-8.

VERGÉ-FRANCESCHI, Michel a Anna Vladimirovna GNEDINA-MORETTI. *Erotické dějiny Versailles: (1661-1789)*. (Překlad: Šárka BELISOVÁ). Brno: CPress, 2017. ISBN 978-80-264-1407-0.